

Socioekonomisk bakgrund och brott

En kunskapsöversikt

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Författare: Jonas Ring och David Shannon

urn:nbn:se:bra-1100

© Brottsförebyggande rådet 2023

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Socioekonomisk bakgrund och brott

En kunskapsöversikt

Rapport 2023:3

Förord

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i fått i uppdrag av regeringen att göra en kunskapssammanställning av svensk och internationell forskning om socioekonomiska faktorer betydelse för brottslighet. Vilken roll socioekonomiska bakgrundsfaktorer spelar för om personer blir kriminellt aktiva eller inte är en fråga som diskuterats flitigt i forskningen, och den litteratur som berört frågan är omfattande. Syftet med denna rapport är att ge en lättillgänglig överblick över den kunskap som finns på området som ett underlag till den kriminalpolitiska debatten. Rapporten riktar sig främst till uppdragsgivaren regeringen och till riksdagen, men även till andra med intresse av en kunskapssammanställning över detta omfångsrika forskningsfält.

Rapportens författare är Jonas Ring och David Shannon, båda verksamma vid Brå. Professor Henrik Andershed, vid Örebro universitet, och professor emeritus Sven-Åke Lindgren, vid Göteborgs universitet, har vetenskapligt granskat ett utkast till rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden är ansvarig för innehållet i rapporten.

Stockholm i februari 2023

Mattias Larsson
Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	6
Frågeställningar	6
Tydligt samband mellan socioekonomisk bakgrund och registrerad brottslighet.....	7
Självrapportstudier ger en mer splittrad bild	7
Sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet är svagt...8	
Ingen konsensus om hur sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet ska förklaras	9
Slutord.....	10
Inledning	11
Syfte och frågeställningar	11
Metod.....	12
Disposition	14
Finns det ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott?	15
Socioekonomiska faktorer och delaktighet i registrerad brottslighet	15
Socioekonomiska faktorer och självrapporterad brottslighet	17
Sammanfattning.....	19
Styrkan i sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brott.....	21
Överlag svaga samband mellan föräldrarnas socioekonomiska situation och delaktighet i brott	22
Exempel på variationen i sambandsstorleken	23
En jämförelse med sambandsstyrkan för olika typer av riskfaktorer för brott	26
Sammanfattning.....	28
Förklaringar till kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brott .	30
Socioekonomiska faktorerers betydelse enligt olika teoretiska perspektiv	31
Forskning hittar stöd för flera teoretiska perspektiv och inriktningar ...	38
Sammanfattning.....	39

Exempel på studier från Sverige och de övriga nordiska länderna.....	41
Svenska undersökningar av lagförd brottslighet bland olika födelsekohorter.....	41
Studier från andra nordiska länder gällande registrerad brottslighet	46
Självrapporterad brottslighet i relation till socioekonomisk bakgrund...	48
Studier på syskon om ärftliga och socioekonomiska faktorerers betydelse för brott	49
Studier av illegal droganvändning i relation till socioekonomiska bakgrundsfaktorer	52
Sammanfattning.....	54
Avslutande bedömning.....	56
Referenser	59
Bilageförteckning	73
Bilaga 1 Översiktstabell av enskilda studier.....	74
Bilaga 2 Kort om olika typer av forskningsöversikter.....	87

Sammanfattning

Betydelsen av socioekonomiska bakgrundsfaktorer för om personer blir kriminellt aktiva är en flitigt diskuterad fråga inom kriminologin och forskningslitteraturen är omfattande. Syftet med denna rapport är att ge en lättillgänglig överblick över den kunskap som finns på området.

Rapportens resultat bygger på en litteraturöversikt som inkluderar så kallade narrativa översikter, systematiska översikter och metaanalyser, samt även enskilda studier som undersökt individuella skillnader i brottsbelastning i förhållande till socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Översikten bygger mest på studier som publicerats av forskare i USA, Norden och övriga Europa, men även en del studier från andra delar av världen.

Olika studier använder olika indikatorer på socioekonomisk bakgrund, exempelvis föräldrarnas socioekonomiska status, utbildningsnivå och inkomstnivå, eller familjens ekonomiska resurser i någon annan bemärkelse. Översikten utgår från de inkluderade studiernas egna definitioner av, och mått på, socioekonomiska bakgrundsfaktorer eller närliggande begrepp, exempelvis social klass. Översikten tar upp forskning som bygger på såväl registrerad som självrapporterad brottslighet.

Frågeställningar

Resultatredovisningen bygger på följande huvudfrågeställning: Vilken betydelse har socioekonomiska faktorer hos uppväxtfamiljen för att förklara skillnader mellan individer i kriminalitet, enligt forskningen?

Underliggande frågor är: Hur ser sambandet ut mellan socioekonomiska bakgrundsfaktorer under uppväxten och delaktighet i brott, enligt olika studier från Sverige och andra länder? Finns det skillnader mellan män och kvinnor? Hur starkt är sambandet, och hur ser styrkan i sambandet ut om man jämför med olika faktorer som forskningen funnit vara riskfaktorer för brott? Hur förklarar forskare kopplingen mellan socioekonomiska bakgrundsfaktorer och delaktighet i brott?

Tydligt samband mellan socioekonomisk bakgrund och registrerad brottslighet

Litteraturgenomgången visar att det länge har funnits en samstämmighet i forskningen om att personer från de lägre socioekonomiska skikten är tydligt överrepresenterade bland de personer som misstänks och lagförs för brott, och bland de som döms till fängelsestraff. Svenska studier har konsekvent funnit att andelen personer som registreras för brott är större bland de som växt upp i låginkomstfamiljer eller familjer med lågutbildade föräldrar än bland de som växt upp i mer välbärgade hem. Det gäller både de som registreras för brott som ungdomar och de som registreras för brott som vuxna. Det gäller också såväl män som kvinnor. Större studier från andra länder gällande registrerad brottslighet visar på samma tendens.

Självrapportstudier ger en mer splittrad bild

Tillkomsten av självrapportmetoden från och med 1950-talet innebar att forskare började studera brottslighet med hjälp av enkätundersökningar, där framför allt ungdomar tillfrågades om deras delaktighet i brottsliga handlingar. Dessa studier visade att delaktighet i brott var mycket vanligare än man tidigare hade trott, och att delaktighet i brott var relativt vanligt även bland unga från mer välbärgade hem.

När det gäller kopplingen mellan föräldrars socioekonomiska förutsättningar och självrapporterad brottslighet är bilden från denna forskningstradition betydligt mer splittrad än den som framgår av den forskning som fokuserar på registrerad brottslighet. Oavsett världsdel finns det både självrapportstudier som visar ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott, och studier som inte finner ett sådant samband. Överlag ser resultaten från självrapportstudier lika ut för båda könen.

En del forskare har ifrågasatt möjligheterna för självrapportstudier bland ungdomar att fånga sambandet mellan socioekonomiska faktorer och delaktighet i brott på ett adekvat sätt, bland annat för att dessa studier främst riktar sitt fokus på mindre allvarliga lagöverträdelser som är relativt vanliga under ungdomsåren. Andra lyfter att det även i dessa studier oftast syns ett samband när man fokuserar på delaktighet i upprepad brottslighet eller grövre brottstyper, samt om man använder mått på föräldrarnas socioekonomiska status som särskiljer den grupp med de sämsta socioekonomiska förutsättningarna, till exempel genom mått som riktar in sig på varaktig arbetslöshet eller fattigdom.

En sammanfattande slutsats från den samlade forskningen är att det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott för både män och kvinnor, även om det varierar mellan olika typer av studier hur tydligt sambandet är.

Sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet är svagt

Både metaanalyser och enskilda studier visar att sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott är svagt, samtidigt som styrkan i sambandet kan variera något beroende på vilka brottstyper som är i fokus, och hur forskare väljer att mäta individens socioekonomiska bakgrund.

Sambandets svaghet speglar att relativt många personer, oavsett socioekonomisk bakgrund, någon gång begår åtminstone något enstaka brott, i synnerhet under ungdomsåren. Samtidigt blir inte majoriteten av personer från hem med sämre socioekonomiska förutsättningar mer kriminella än personer från mer välbärgade hem.

När man jämför med flera etablerade riskfaktorer för brott, exempelvis föräldrarnas uppfostringskompetens, förekomst av konflikter i familjen, skolproblem eller umgänge med brottsliga kamrater, visar forskningen att dessa har ett starkare samband med brottsligt beteende än socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Detsamma gäller för riskfaktorer kopplade till individen själv, till exempel brottstillåtande attityder eller impulsivitet.

Svagheten i sambandet mellan socioekonomiska bakgrundsfaktorer och brottslighet innebär att det inte går att förutsäga om en person ska begå brott utifrån kunskap om personens socioekonomiska bakgrund. Men även ett svagt samband innebär att andelen som begår brott kan variera stort mellan grupperna med de sämsta respektive de mest gynnsamma socioekonomiska förutsättningarna. Detta framgår tydligt av svenska studier, som visat att risken att lagföras för brott är betydligt högre bland kvinnor och män från de mest socioekonomiskt missgynnade bakgrundsförhållandena jämfört med kvinnor och män från familjerna med högst inkomst.

Ingen konsensus om hur sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet ska förklaras

Det saknas i dag konsensus i forskningen om hur sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet bäst kan förstås och förklaras teoretiskt. Litteraturgenomgången visar att det finns en mängd av olika förklaringsmodeller, som lyfter vikten av olika faktorer.

I vissa förklaringar ligger fokus på att socioekonomiska förutsättningar förknippas med olika möjligheter att uppnå ekonomiskt välstånd och status, och att brottsligheten blir ett resultat av den dissonans som uppstår mellan viljan att lyckas med detta mål och upplevelsen att framgång inte går att nå via lagliga medel. I andra riktas fokus på att den socioekonomiska bakgrunden hänger ihop med skillnader i sannolikheten att man knyter starka band till viktiga institutioner, som skolan och arbetslivet, som utövar en brottsavhållande kontroll och som gör delaktighet i brott mindre sannolik. Ytterligare andra förklaringar lyfter betydelsen av skillnader mellan olika socioekonomiska grupper vad gäller exponering för brottsalstrande miljöer eller brottsliga normer och beteendemodeller.

En del förklaringsmodeller fokuserar på hur risken för delaktighet i brott utvecklas över tid i ett komplext samspel mellan en mängd olika risk- och skyddsfaktorer rörande både individen och individens miljö. Utifrån detta perspektiv kan individens socioekonomiska bakgrund förstås som en faktor som bland annat inverkar på de miljöer som individen rör sig i (familjen, skolan, umgängeskretsen, närsamhället), och som således påverkar sammansättningen av de risk- och skyddsfaktorer som individen har att förhålla sig till. Flera forskare menar att effekterna av olika riskfaktorer förstärks när socioekonomiskt svaga familjer koncentreras i samma bostadsområde.

Brås litteraturgenomgång visar att olika studier har funnit stöd för flera av dessa förklaringsmodeller, och att det i dag inte finns någon enighet i forskningen kring vilken modell som bäst förklarar kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brott. Gemensamt för förklaringsmodellerna är dock att individens socioekonomiska bakgrund inte anses ha någon direkt kausal effekt på risken för brott, utan att brottsrisken påverkas av en kedja av andra faktorer, vars styrka och inbördes relationer varierar mer eller mindre systematiskt mellan individer som befinner sig vid olika delar av den socioekonomiska skalan.

Slutord

Den samlade forskningen visar att det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott. Personer från de lägre samhällsskikten har en ökad risk för kriminalitet jämfört med personer från en mer välbärgad bakgrund. Sambandet är svagt, och det går inte att förutsäga vem som kommer begå brott utifrån kunskap om personers socioekonomiska bakgrund. Samtidigt visar bland annat svenska registerstudier att det finns en tydlig överrisk att bli lagförd för brott bland i synnerhet individer som kommer från de mest missgynnade socioekonomiska familjeförhållandena.

Även om det saknas en samsyn kring vilka specifika faktorer som samspelar för att öka risken för brottslighet bland personer med en mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund, menar flera forskare att indikatorer på bristande socioekonomiska resurser hos familjen under uppväxten, tillsammans med olika riskfaktorer för brott, bör beaktas vid utformande av preventiva strategier. För personer som återkommande begår brott tyder resultaten på att det är viktigt vid utformande av insatser att ta hänsyn till familjesituationen, bland annat familjens resurser, i kombination med risk- och skyddsfaktorer kopplade till andra miljöer samt till lagöverträdarens individuella förutsättningar och behov. På ett mer övergripande plan kan det också vara viktigt att motverka att det sker en koncentration av hushåll med svaga socioekonomiska resurser till vissa typer av bostadsområden.

Inledning

Brå har i fått i uppdrag av regeringen att göra en kunskapssammanställning av svensk och internationell forskning om socioekonomiska faktorer betydelse för brottslighet. Vilken roll som socioekonomiska bakgrundsfaktorer spelar för om personer blir kriminellt aktiva eller inte tillhör en ofta studerad fråga inom forskningen, och litteraturen på området är omfattande. Det finns ett stort antal studier som berört frågan, samtidigt som studierna använder olika mått på brottslighet respektive socioekonomisk bakgrund samt utgår från ett flertal olika teoretiska perspektiv och analysmetoder. Det finns också en pågående debatt inom kriminologin om de socioekonomiska faktorernas betydelse för delaktighet i brott. Sammantaget gör dessa saker en kunskapssammanställning av den här typen till en utmanande uppgift.

Samtidigt handlar det om en fråga som ofta diskuteras i den kriminalpolitiska debatten, och de många variationer i datakällor och forskningsmetoder som kännetecknar forskningsfältet ökar betydelsen av en sammanställning på svenska som kan användas som kunskapskälla i denna debatt.

Syfte och frågeställningar

Rapportens syfte är att bidra med en lättillgänglig överblick över den kunskap som tagits fram i forskningen om betydelsen av socioekonomiska bakgrundsfaktorer för brottslighet på individnivå. Den övergripande frågan som rapporten besvarar är: Vilken betydelse har socioekonomiska faktorer hos uppväxtfamiljen för att förklara skillnader mellan individer i kriminalitet, enligt forskningen?

Underliggande frågor är: Hur ser sambandet mellan socioekonomiska bakgrundsfaktorer under uppväxten och delaktighet i brott ut enligt olika studier från Sverige och andra länder? Hur starkt är sambandet, och hur ser styrkan i sambandet ut om man jämför med olika faktorer som forskningen funnit vara riskfaktorer för brott? Finns det skillnader mellan män och kvinnor? Hur förklarar forskare kopplingen mellan socioekonomiska bakgrundsfaktorer och delaktighet i brott?

Metod

Studien är en kartläggande litteraturöversikt av beskrivande karaktär. Översikten utgår i första hand från tidigare forskningsöversikter publicerade som artiklar i vetenskapliga tidskrifter, som bokkapitel eller som översikter i sociologiska eller kriminologiska encyklopedier. Dessa litteraturöversikter inkluderar beskrivande översikter (traditionella eller narrativa översikter), samt systematiska översikter och metaanalyser (se vidare bilaga 2).¹ Vidare ingår enskilda kvantitativa studier som undersökt skillnader mellan individer i brottsbelastning i förhållande till socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Översikten innehåller mest studier som publicerats av forskare i USA och Europa, men även en del studier från övriga delar av världen. I huvudsak redovisas resultat från översikter och studier publicerade på engelska (och i vissa fall svenska) sedan år 2000. Men en del äldre studier ingår i redovisningen eftersom de bedömts vara relevanta. Tonvikten ligger på artiklar som genomgått referentgranskning ("peer-review"), men det har inte varit något absolut krav.

Sökningar efter engelskspråkiga artiklar har skett i akademiska forskningsdatabaser.² Utifrån en genomläsning av sammanfattningar av funna artiklar har en första bedömning gjorts om artikeln är av relevans för rapporten. Sedan har en genomläsning av presumtvt relevanta artiklar genomförts. Viss uppföljning av referenser i funnen litteratur har även gjorts för att identifiera ytterligare artiklar av intresse. Såväl studier som bygger på frågeundersökningar om självdeklarerad brottslighet, som studier som bygger på registrerad kriminalitet, exempelvis lagförd brottslighet, ingår. Likaså tar rapporten upp resultat från såväl tvärsnittsundersökningar som longitudinella undersökningar.

Avgränsningar

Översikten är av beskrivande art och är inte en så kallad systematisk litteraturöversikt. Samtidigt bygger en stor del av de resultat som redovisas i

¹ För beskrivningar av olika typer av översikter se exempelvis Folkhälsomyndigheten (2017), Jesson m.fl. (2011).

² Databaserna innefattade "Criminal Justice Abstracts" och "Academic Search Premier". Med hjälp av sökord i kombinationer har relevanta artiklar eftersökts, till exempel: "(socioeconomic AND crime) OR (social class AND crime)", (socioec* AND (delinquency OR delinq* OR crime OR offending OR offend* OR crimin*)), (parental socioeconomic* AND crim*) OR (parental socioeconomic* AND delinquency), (social disadvantage AND crim*).

rapporten på tidigare systematiska litteraturöversikter och så kallade metaanalyser³, men det ingår även resultat från enskilda registerstudier respektive självrapportstudier om brott.

När det gäller brottslighet ligger fokus i rapporten i första hand på traditionell brottslighet, såsom stöld- och våldshandlingar. Det beror framför allt på att det främst är dessa brottstyper som undersökts i de studier som identifierats i litteratursökningarna. I vissa fall lyfter översikten även andra brottstyper, beroende på om de nämns i det insamlade materialet. En del studier inkluderar även former av normbrytande beteenden som inte nödvändigtvis är kriminella. I denna forskning används ofta begreppet antisocialt beteende snarare än brottslighet.

Studier om socioekonomiska faktors betydelse för den aggregerade brottsligheten på en mer övergripande eller så kallad makronivå ingår inte i översikten. Det innebär att undersökningar som exempelvis studerat skillnader i registrerad brottslighet mellan länder i förhållande till socioekonomiska faktorer, eller som studerat brottsutvecklingen över tid på samhällsnivå i relation till den samhällsekonomiska utvecklingen, ligger utanför fokus för översikten.

Mått på socioekonomisk bakgrund

En rapport från Delmos (2021) noterar att det saknas en vedertagen definition av begreppet socioekonomi, men att forskningen brukar mäta socioekonomisk bakgrund eller socioekonomisk status med hjälp av variabler kopplade till inkomst, utbildning, välstånd och yrkesstatus. I empiriska studier om kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brott mäts de socioekonomiska faktorerna ofta genom indikatorer som riktar in sig på uppväxtfamiljens socioekonomiska situation. Detta för att faktorerna ska kunna betraktas som bakomliggande i förhållande till brott, när man studerar sambanden mellan sådana faktorer och individers brottsbelastning. Denna avgränsning gäller även den här översikten, som bara avser forskning som studerat den socioekonomiska bakgrundens betydelse för brottslighet med indikatorer som avser föräldrarnas eller uppväxtfamiljens socioekonomiska status, ekonomiska situation eller utbildningsnivå. Det innebär att studier som uteslutande mäter socioekonomiska faktorer med

³ Metaanalyser är en form av kvantitativ kunskapssammanställning som använder statistiska metoder för att räkna fram ett genomsnittligt resultat från ett flertal olika studier som undersökt samma fråga (se vidare kapitlet om styrkan i sambandet mellan socioekonomiska faktorer och delaktighet i brott samt bilaga 2).

fokus på de undersökta personernas *egna* socioekonomiska situation i vuxen ålder har avgränsats bort.

Som nämnts ovan varierar det mellan olika studier vilka mått och indikatorer på socioekonomisk bakgrund som används. Många använder mått som avser föräldrarnas (alternativt familjens eller hushållets) socioekonomiska status, utbildningsnivå, inkomstnivå eller familjens ekonomiska resurser i någon annan bemärkelse. Denna översikt utgår från de inkluderade studiernas egna definitioner av, och mått på, socioekonomiska bakgrundsfaktorer eller närliggande begrepp, exempelvis social klass.

Disposition

Rapportens resultatredovisning är uppdelad i fyra kapitel. Det följande kapitlet ägnas åt frågan om det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott över huvud taget. Därefter följer ett kapitel som beskriver vad forskningen säger om styrkan i detta samband, och som också beskriver hur starkt sambandet är jämfört med sambanden mellan delaktighet i brott och olika typer av riskfaktorer för brottsligt beteende. Ett tredje resultatkapitel redovisar hur kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet har förklarats i forskningen med utgångspunkt i olika teoretiska inriktningar och perspektiv. Det fjärde och sista resultatkapitlet presenterar resultat från ett urval av nordiska studier som utforskat kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet med utgångspunkt i olika metodologiska perspektiv och datakällor. Rapporten avslutas sedan med en avslutande bedömning.

Finns det ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott?

Detta kapitel riktar fokus på frågan om det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott över huvud taget. Redovisningen sammanfattar översiktligt vad forskningen säger i denna fråga med utgångspunkt i studier som bygger på registrerad brottslighet (dvs. om personer från en viss typ av socioekonomisk bakgrund misstänks och lagförs för brott oftare än personer från en annan socioekonomisk bakgrund), respektive studier som bygger på självrapporterad brottslighet (om personer från olika typer av socioekonomisk bakgrund själva uppger att de begått brott oftare eller mindre ofta än andra).

Socioekonomiska faktorer och delaktighet i registrerad brottslighet

Historiskt sett betraktades kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott länge som en självklarhet inom den kriminologiska forskningen. Under första hälften av 1900-talet var uppgifter om lagöverträdare som haft kontakt med rättsväsendet oftast den enda tillgängliga källan för information om vilka som begått brott, och forskning har konsekvent visat att personer från de lägre socioekonomiska skikten är tydligt överrepresenterade bland de personer som exempelvis lagförs för brott och de som döms till fängelsestraff. Det gäller för såväl yngre som äldre lagöverträdare, och i synnerhet för dem som döms för brott vid upprepade tillfällen. Det gäller också oavsett vilket land som är i fokus.⁴

Än i dag finns en samstämmighet i forskningen om att personer från de lägre socioekonomiska skikten är tydligt överrepresenterade bland de personer som misstänks och lagförs för brott och de som döms till fängelsestraff. Svenska studier har konsekvent funnit att andelen personer som registreras

⁴ Se t.ex. Savolainen 2010, Costelloe och Michalowski 2014, Chilton och Triplett, 2015, Miller 2015, Newburn 2016, Oliver 2016, Parker och Mancik 2016, Wikström och Treiber 2016, Kirchner 2017, White 2017.

för brott är större bland de som växt upp i låginkomstfamiljer eller familjer med lågutbildade föräldrar än bland de som växt upp i mer välbärgade hem.⁵ Det gäller både de som registreras för brott som ungdomar och de som registreras för brott som vuxna.⁶ En studie från Brå visade att låg utbildningsnivå och låg inkomst hos föräldrarna var kopplade till högre risk för återfall i brottslighet hos personer lagförda för brott (Brå 2012). De svenska studierna visar också att skillnaderna mellan personer från familjer med låg inkomst respektive mer välbärgade familjer återfinns när det gäller andelen som registreras för brott vid upprepade tillfällen (Bäckman m.fl. 2014, Nilsson m.fl. 2017). Överlag visar dessa svenska studier också att resultaten gäller för bägge könen, även om det är mycket färre kvinnor än män som registreras för brott, oavsett socioekonomisk bakgrund.

Liknande resultat har presenterats i Danmark när det gäller andelen kvinnor och män som registreras för våldsbrottslighet fram till 33 årsåldern (Mok m.fl. 2018), och i studier från Norge (Skardhamar 2009, Galloway och Skardhamar 2010) och Finland (Sourander m.fl. 2006, Savolainen m.fl. 2013, Savolainen m.fl. 2018) när det gäller andelen unga som registreras för brott mer generellt. Liknande resultat redovisas även i studier från andra länder i västvärlden. Till exempel visar studier från USA, Nya Zeeland, Storbritannien och Schweiz som följt grupper av unga över tid att barn från hem med sämre socioekonomiska förutsättningar oftare registreras för brott som ungdomar⁷, och de studier med längre uppföljningstider visar att unga från dessa hem också oftare finns i den mindre grupp som registreras för brott både under ungdomstiden och i vuxenålder (Farrington m.fl. 2013, Jennings m.fl. 2016, jfr. Jolliffe m.fl. 2017).

Selektionsprocesser påverkar vilka som misstänks och lagförs för brott

Även om forskning konsekvent visar att sannolikheten att *registreras* för brott är högre för personer från hem med lägre socioekonomisk status finns det en konsensus i forskningen om att de som misstänks och lagförs för brott sannolikt inte är helt representativa för de som faktiskt begår olika brottsliga

⁵ Se t.ex. Bäckman m.fl. 2020, Estrada och Nilsson 2012, Gauffin m.fl. 2013, Nilsson och Bäckman 2022, Sariaslan m.fl. 2014, Stattin och Magnusson 1989.

⁶ Se t.ex. Bergman och Andershed 2009, Estrada och Nilsson 2012, Karriker-Jaffe m.fl. 2021, Nilsson och Bäckman 2022.

⁷ Fergusson m.fl. 2004, Farrington m.fl. 2013, Jennings m.fl. 2016, Zych m.fl. 2021.

handlingar. Det är relativt få av de brott som begås i samhället som både anmäls till polisen och knyts till en registrerad misstänkt, och ännu färre som leder till lagföring (se t.ex. Brå 1998).

Enligt forskningen finns det goda anledningar att tro att de brott som begås av personer med lägre socioekonomisk status oftare kan förväntas resultera i lagföringar jämfört med de brott som begås av mer välbeställda personer.⁸ Forskare menar att detta beror på att rättsväsendets fokus oftare riktas mot personer från de lägre socioekonomiska skikten och mot de brottsliga handlingar som begås av dessa grupper, samtidigt som brottstyper som främst begås av mer välbeställda personer (exempelvis företagsbrottslighet, grövre skattebrott) både har lägre upptäcktsrisk och beivras i mindre utsträckning av brottsbekämpningen. När man väl blir misstänkt och åtalad för brott, har de med starkare socioekonomiska resurser dessutom råd att betala för ett mer robust juridiskt försvar och bättre förutsättningar för att få en villkorlig dom snarare än ett fängelsestraff (t.ex. Costelloe och Michalowski 2014, Chilton och Triplett 2015, Miller 2015). I värsta fall skulle det betyda att de samband mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet som framgår av forskning om registrerade lagöverträdare främst beror på selektionsprocesser som påverkar vilka som registreras som misstänkta för brott och vilka som lagförs och döms till fängelse.

Socioekonomiska faktorer och självrapporterad brottslighet

Från och med 1950-talet skedde en förändring i den empiriska forskningen om kopplingen mellan socioekonomiska faktorer och brottslighet, och i förlängningen även i den kriminologiska debatten om de socioekonomiska faktorernas betydelse. Det berodde på tillkomsten av självrapportmetoden, där forskare började använda enkätundersökningar för att fråga framför allt ungdomar om deras delaktighet i brottsliga handlingar. Dessa studier visade att delaktighet i brott var mycket vanligare än man tidigare hade trott och att delaktighet i brott var relativt vanligt även bland unga från mer välbärgade hem.⁹

⁸ Se t.ex. Costelloe och Michalowski 2014, Miller 2015, Newburn 2016, Parker och Mancik 2016, White 2017.

⁹ T.ex. Savolainen 2010, Costelloe och Michalowski 2014, Chilton och Triplett 2015, Farrington 2015, Newburn 2016, Kirchner 2017. Se även diskussioner i t.ex. Nye m.fl. 1958, Hirschi 1969, Box och Ford 1971, Tittle m.fl. 1978, Hindelang m.fl. 1979, Johnson 1980, Braithwaite 1981, Farnworth m.fl. 1994, Wright m.fl. 1999, Dunaway m.fl. 2000, Walsh 2011.

Självrapportdata har sedan dess blivit en vanligt använd källa inom kriminologin för forskning som studerat kopplingen mellan brottslighet och olika riskfaktorer för delaktighet i brott, i synnerhet bland ungdomar, och även för testning av olika teorier om brottslighetens orsaker (Gomes m.fl. 2018, Thornberry och Krohn 2000). När det gäller kopplingen mellan föräldrars socioekonomiska förutsättningar och självrapporterad brottslighet är bilden från forskningen betydligt mer splittrad än den som framgår av den forskning som fokuserar på registrerad brottslighet. Oavsett världsdel finns det både självrapportstudier som visar ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott, och studier som inte finner ett sådant samband (se Ellis m.fl. 2019 för exempel).

Här kan nämnas att Brås Skolundersökningar om brott (SUB) bland elever i årskurs nio visar att elever från hem med relativt svaga ekonomiska resurser oftare uppger delaktighet i brott än unga från hem med starkare resurser (63 jämfört med 50 procent gällande delaktighet i brott totalt i den senaste omgången) (Brå 2022). Detta mönster gäller för samtliga studerade brottstyper och skillnader syns även när fokus avgränsas till brottstyper som grövre stöld- och våldsbrott (ibid, s.134f). Finska självrapportstudier bland elever 14–16 år har funnit att bland annat låg utbildning och arbetslöshet hos föräldrar är förknippat med högre nivåer av delaktighet i upprepad brottslighet bland elever med sådan bakgrund, samt att andelen som återkommande begått brott ökar med antalet socioekonomiska riskfaktorer (Knaappila m.fl. 2019). En självrapportstudie bland elever 15–16 år i 28 länder i Europa, fann att frekvent användning av narkotika var förknippat med lägre utbildning hos föräldrarna och låg socioekonomisk status hos familjen (Gerra m.fl. 2020). Vidare mäts självrapporterad brottslighet ibland genom frågor om man har blivit registrerad för brott. En brittisk undersökning fann kopplingar i förväntad riktning mellan indikatorer på socioekonomisk utsatthet i tidig barndom hos deltagarna och att enligt självrapporterade uppgifter ha dömts för brott i åldern 16–34 år (Murray m.fl. 2010).

Men det finns även undersökningar som inte funnit något samband mellan socioekonomisk bakgrund och brott. Till exempel fann en självrapportstudie från USA att familjens inkomst och föräldrars socioekonomisk status inte hade några signifikanta samband med självdeklarerad brottslighet hos de studerade ungdomarna. Däremot hade en skala över antal ekonomiska

problem i familjen ett visst sådant samband (Agnew m.fl. 2008). I en internationell studie bland unga i en rad länder framkom samband mellan självrapporterad brottslighet och arbetslöshet hos föräldrar respektive ett mått på familjens välstånd, men vissa korrelationer gick i en annan riktning än den förväntade (Junger-Tas m.fl. 2012). En turkisk självrapportstudie bland gymnasieelever fann att vissa variabler gällande socioekonomisk bakgrund inte hade några samband med brott (Özbay 2006).

Den debatt om de socioekonomiska faktorernas betydelse för brott som påbörjades inom kriminologin på grund av dessa motstridiga resultat pågår än idag. En del forskare har till exempel ifrågasatt möjligheterna för självrapportstudier bland ungdomar att fånga sambandet mellan socioekonomiska faktorer och delaktighet i brott på ett adekvat sätt, bland annat för att dessa studier främst riktar sitt fokus på mindre allvarliga lagöverträdelser som är relativt vanliga under ungdomsåren (se t.ex. Savolainen 2010, Chilton och Triplett 2015, Kirchner 2017), medan andra lyfter att det även i den här typen av studier oftast syns ett samband när man fokuserar på delaktighet i upprepad brottslighet eller grövre brottstyper samt om man använder mått på föräldrarnas socioekonomiska status som särskiljer den grupp med de sämsta socioekonomiska förutsättningarna, till exempel genom mått som riktar in sig på varaktig arbetslöshet eller fattigdom (se t.ex. Savolainen 2010).

Sammanfattning

En sammanfattande slutsats från den samlade forskningen är att det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott, även om det varierar mellan olika typer av studier hur tydligt sambandet är. Studier med fokus på registrerad brottslighet har konsekvent funnit ett samband, medan bilden är mer splittrad när det gäller studier som bygger på självrapportuppgifter, som bland annat visar att någon form av delaktighet i brott är relativt vanligt hos personer från olika delar av den socioekonomiska skalan under ungdomsåren. Samtidigt finns en samsyn i forskningen om att socioekonomisk status är av betydelse för vilka brottstyper som begås av de som är delaktiga i brott, i synnerhet när man blir äldre, bland annat på grund av variationer mellan olika socioekonomiska grupper när det gäller möjligheten att begå olika typer av brott. Det finns också en enighet om att socioekonomisk bakgrund har betydelse för sannolikheten att man kommer

att straffas för de brott man begår (t.ex. Agnew 2016, Costello och Michalowski 2014, Newburn 2016).

Styrkan i sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brott

Detta kapitel sammanfattar vad forskningen säger om styrkan i sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott. Ett samband mellan olika faktorer kan variera i styrka, och ju starkare samband mellan socioekonomiska faktorer och brottslighet, desto mer skulle man kunna förutsäga om en person ska begå brott utifrån kunskap om personens socioekonomiska bakgrund. Redovisningen presenterar också en jämförelse med styrkan i sambandet mellan brottslighet och faktorer som forskningen funnit vara riskfaktorer för brott. Kapitlet bygger i första hand på så kallade metaanalyser, som sammanställt kvantitativa uppgifter om samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott på individnivå.

Befintliga forskningsöversikter beskriver att styrkan i sambandet mellan socioekonomiska faktorer och brottslighet varierar beroende på vilka brottstyper olika studier fokuserar på (t.ex. registrerad eller självrapporterad, lindrigare eller grövre) och hur forskare väljer att mäta individens socioekonomiska bakgrund (t.ex. genom familjens inkomst, föräldrarnas utbildning, föräldrarnas yrkesställning).¹⁰ Genom att vända sig till metaanalyser är det dock ändå möjligt att redovisa en samlad bild av styrkan i sambanden, eftersom dessa analyser har som syfte att standardisera resultaten från olika enskilda studier och att sedan räkna samman dessa till en genomsnittlig sambandsstyrka.

För att visa på variationen i de samband som räknats fram i forskningen redovisas även några resultat från en analys av de samband som presenteras i ett flertal enskilda studier från olika länder, som påträffats i Brås litteratursökningar.¹¹

¹⁰ T.ex. Savolainen 2010, Chilton och Triplett 2015, Kirchner 2017, Berti och Pivetti 2019.

¹¹ Samtliga samband som redovisas i det här kapitlet är så kallade bivariata samband.

Överlag svaga samband mellan föräldrarnas socioekonomiska situation och delaktighet i brott

Inom forskningen kan styrkan i ett samband räknas fram och redovisas på flera olika sätt. Ett vanligt och relativt lättförståeligt sätt att redovisa samband är i form av en så kallad korrelationskoefficient, och det är detta sambandsmått som står i fokus i det här kapitlet. Värdet på en korrelationskoefficient kan variera mellan -1 (ett maximalt starkt negativt samband) och 1 (ett maximalt starkt positivt samband). Är värdet 0 föreligger det inget samband mellan de studerade variablerna (i detta fall individens socioekonomiska bakgrund och delaktighet i brott). De sambandsmått som redovisas i detta kapitel avser negativa samband (sämre socioekonomiska förutsättningar innebär en högre risk för delaktighet i brott), och för enkelhetens skull redovisas i det följande storleken på sambanden utan ett minustecken.

Ett samband som har en korrelationskoefficient på minst 0,50 brukar betraktas som stark, medan korrelationer runt 0,10 betraktas som svaga (t.ex. Hemphill 2003, Borg och Westerlund 2020). Samtidigt är det viktigt att påpeka att svaga korrelationer inte betyder att sambanden inte har någon betydelse för skillnader i sannolikheten att personer från olika grupper blir delaktiga i brott. Även samband i storleksordningen 0,10 kan innebära att det är en betydligt större andel personer från den ena socioekonomiska gruppen som begår brott jämfört med motsvarande andel i andra socioekonomiska grupper (se t.ex. Basto-Pereira och Farrington 2022, s. 3).

Brås litteratursökningar har inte identifierat några metaanalyser av senare datum som redovisar styrkan i sambandet mellan socioekonomiska faktorer och brott separat för registrerad brottslighet respektive självrapporterad brottslighet. Däremot visar äldre metaanalyser och systematiska översikter en tendens till att sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet är något starkare för registrerad brottslighet jämfört med självrapporterad brottslighet (Tittle m.fl. 1978, Tittle och Meier 1990).

De senare metaanalyserna redovisar oftast skattningar av storleken i sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott genom att ta fram en genomsnittlig sambandsstorlek som kombinerar resultat från studier som bygger på både självrapporterad och registrerad brottslighet. Gemensamt för dessa metaanalyser är att de samband som redovisas är att

betrakta som relativt svaga. Överlag är de korrelationskoefficienter som redovisas i spannet 0,03 till 0,16.

Derzon (2010) presenterar till exempel resultat från en metaanalys som räknat fram den genomsnittliga sambandsstorleken från studier som fokuserat på kopplingen mellan familjefaktorer, inklusive socioekonomisk bakgrund, och senare brottslighet samt våldsamt respektive antisocialt beteende. Den genomsnittliga korrelationen mellan föräldrarnas socioekonomiska status och brottslighet var 0,13. Motsvarande samband för våldsamt respektive antisocialt beteende var 0,07 respektive 0,16. En annan metaanalys (Piotrowska m.fl. 2015) med fokus på sambandet mellan själv- eller föräldrarapporterat antisocialt beteende och föräldrarnas socioekonomiska status redovisar en sambandsstorlek på 0,10.

I en annan metaanalys redovisar Tanner-Smitt m.fl. (2013) samband mellan familjens socioekonomiska status vid olika åldrar under barndomen och delaktighet i brott som 15–17-åring respektive 18–24-åring. Det svagaste sambandet som redovisas avser socioekonomisk status mätt vid 15–17 år och brottslighet i tidig vuxenålder (0,03). Det starkaste avser socioekonomisk status mätt vid 6–11 år och brottslighet i tidig vuxenålder (0,16).

Petrosino m.fl. (2009) presenterar resultat från en systematisk översikt av metaanalyser publicerade på engelska mellan 1984 och 2005, och beskriver sambandsstorleken för tre metaanalyser som redovisat ett samband mellan föräldrarnas socioekonomiska status och senare delaktighet i brott. En av dessa (Lipsey och Derzon 1998) var en förlaga till den metaanalys av Derzon som redan redovisats ovan. Den andra var en metaanalys av Hubbard och Pratt (2002) med fokus på riskfaktorer för flickors brottslighet, som redovisar en genomsnittlig sambandsstorlek på 0,03 mellan föräldrarnas socioekonomiska situation och senare brottslighet. Den tredje (Simourd och Andrews 1994), är den enda av metaanalyserna som redovisar sambandet mellan socioekonomisk status och brottslighet separat för flickor och pojkar. I denna studie var det genomsnittliga sambandet 0,06 för flickor, 0,07 för pojkar.

Exempel på variationen i sambandsstorleken

För att visa hur sambandet mellan socioekonomiska faktorer och brottslighet kan variera beroende på vilka mått som används på socioekonomisk

bakgrund respektive brottslighet lyfter detta avsnitt fram några exempel från enskilda studier från olika länder. Studierna har gemensamt att de presenterar korrelationerna i tabeller, i de allra flesta fall uppställda i så kallade korrelationsmatriser som redovisar de inbördes sambanden mellan samtliga variabler som ingick i analysen i respektive studie. En översikt av dessa studier presenteras i tabellform i tabell B1 bilaga 1. Tabellen anger vilken studie det handlar om, land där den genomfördes, studerad population, vilket eller vilka mått på socioekonomisk bakgrund respektive brott som användes (registrerad brottslighet eller självrapportade uppgifter) och sambandens styrka.

De mått som studierna använder för att beskriva familjens socioekonomiska situation varierar. En del studier använder ett enda mått, exempelvis föräldrarnas utbildningsnivå eller yrkesställning, medan några redovisar flera mått på olika aspekter av familjens socioekonomiska situation. Andra studier har slagit ihop två eller flera mått för att skapa en sammansatt indikator. När det gäller brottslighet används självrapporterade uppgifter om brott i de flesta av studierna, medan en del bygger helt eller delvis på registrerad brottslighet. En del av studierna använder mått på delaktighet i brott generellt, medan andra redovisar separat samband för olika typer av brottsliga handlingar, ofta egendomsbrott och våldsbrott, men ibland exempelvis narkotikabrott, vandalism eller bedrägerier samt andra typer av antisocialt beteende.

Sambandsstyrkan ligger i många studier inom samma spann som i metaanalyserna

En första observation är att trots skillnader i de mått och källor som använts för att studera sambanden mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet redovisar studierna sambandsstorlekar som i många fall ligger inom samma spann som det som beskrivits ovan utifrån metaanalyserna (0,03–0,16). Några studier redovisar obefintliga samband mellan vissa mått på familjens socioekonomiska situation och brottslighet, men de flesta redovisar svaga samband i den förväntade riktningen, det vill säga samband som visar att delaktighet i brott är vanligare bland personer med sämre socioekonomiska förutsättningar.

De starkaste samband som redovisas är för det mesta i storleksordningen 0,20–0,29, men dessa är ovanliga. Det finns ett undantag, en studie från Nederländerna, som redovisar samband i storleken 0,30–0,40 för sambandet

mellan självrapporterad delaktighet i våld bland pojkar och självrapportuppgifter om huruvida föräldrarna var arbetslösa respektive hur rik familjen var jämfört med andra familjer (Lahlah m.fl. 2013). Dessa samband gäller dock endast för en mindre grupp pojkar (15–18 år), som stod utanför skolan och som redan var under övervakning på grund av tidigare brottslighet. För pojkar i samma studie som gick i gymnasiet var motsvarande samband i storleksordningen 0,05–0,13.

I de övriga 27 studier som använt sig av självrapporterade uppgifter om brott och annat antisocialt beteende, redovisar drygt hälften av studierna (14) samband i storleken 0,05–0,20. Ytterligare tolv studier redovisar samband i spannet 0,00–0,15, varav tre studier fann svaga samband som gick i en annan riktning än den förväntade (Solakoglu och Yuksek 2020, Walters 2018a, Ellis och Das 2013). En självrapportstudie från Filippinerna fann korrelationer i intervallet 0,01–0,22, men bland flickorna i den studien gick sambanden med egendomsbrott och narkotikabrott i en annan riktning än den förväntade (Gutierrez och Shoemaker 2008). I de sex studier som använde uppgifter om registrerad brottslighet varierade sambanden mellan 0,05 och 0,30. I det fåtal studier (två) som använt sig av någon slags kombination av självrapport- och registeruppgifter om brott var de redovisade korrelationerna i storleksordningen 0,10–0,25.

Viss variation i sambandets styrka vid olika mått på familjens socioekonomiska situation respektive brottslighet

I studier som redovisar sambanden separat för olika mått på familjens socioekonomiska situation framgår en viss variation i sambandsstyrkan när man jämför mått som bygger på olika aspekter av denna situation. Till exempel visar en studie som jämfört föräldrarnas utbildning med mått som bygger på föräldrars arbetslöshet eller förekomsten av fattigdom i familjen att de senare måtten har något starkare samband med brottslighet (Hay m.fl. 2007). Andra studier hittar däremot inga sådana skillnader (t.ex. Agnew m.fl. 2008, Ellis m.fl. 2013). En studie med fokus på skillnaden mellan tillfällig och varaktig fattigdom hittar stöd för att det framför allt är varaktig fattigdom som påverkar sannolikheten att man begår brott (Jarjoura m.fl. 2002). Men även i de nämnda studierna är sambanden mellan brottslighet och arbetslöshet eller fattigdom svaga.

Det finns även exempel på studier som visar en viss variation när man jämför sambanden mellan socioekonomisk bakgrund och olika mått på delaktighet i

brottslighet. Till exempel fann Savolainen m.fl. (2018) och Gutierrez och Shoemaker (2008) att sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet generellt var starkare för våldsbrott än för egendoms- eller narkotikabrott (bland pojkar och män). Rekker m.fl. (2015) fann också ett starkare samband för delaktighet i allvarlig jämfört med lindrig brottslighet (bland pojkar), medan Vugt m.fl. (2016) redovisar ett starkare samband för varaktig jämfört med tillfällig brottslighet (också bland pojkar).

Sammanfattningsvis bekräftar resultaten från genomgången huvudsakligen den bild som framkommit i metaanalyserna. I de flesta studier är sambanden att betrakta som svaga eller som mest måttliga. I vissa fall hittas inget samband alls. Det kan skönjas en viss tendens till att sambanden är tydligare när det gäller registrerad brottslighet än självrapporterad, men mönstret är inte helt entydigt och inte heller när det gäller registrerad brottslighet är sambanden att betrakta som starka. Det finns också en variation i storleken på sambandet i vissa studier beroende på vilka mått på socioekonomisk bakgrund som används, och även vilken typ av brottslighet som ligger i fokus. Överlag ligger dessa resultat i linje med de som presenterats i de narrativa, beskrivande forskningsöversikterna om kopplingen mellan socioekonomiska faktorer och brott, även om flera av dessa översikter gör en större poäng av att sambandet syns tydligast när man fokuserar på kopplingen mellan tillhörighet i den grupp som finns längst ner på den socioekonomiska skalan (t.ex. i form av mått på fattigdom eller bidragsberoende), och delaktighet i allvarlig brottslighet.¹²

En jämförelse med sambandsstyrkan för olika typer av riskfaktorer för brott

Flera av de metaanalyser och systematiska översikter som identifierats i Brås litteratursökningar beskriver även sambandsstorlekar för flera andra faktorer som forskningen lyft som riskfaktorer för brott. Det gör det möjligt att översiktligt jämföra betydelsen av familjens socioekonomiska situation med betydelsen av dessa riskfaktorer. Överlag visar dessa sammanställningar att sambandet mellan brottslighet och andra riskfaktorer kopplade till familjen, skolan och även till individen själv oftast är starkare än sambandet mellan brott och individens socioekonomiska bakgrund.

¹² Se t.ex. Agnew 2016, Savolainen 2010, Kirchner 2017, Berti och Pivetti 2019.

Metaanalysen av Derzon (2010), som har fokus på sambanden mellan brottslighet och olika familjerelaterade riskfaktorer, visar att sambanden med kriminellt beteende är starkare för andra riskfaktorer än för socioekonomisk bakgrund. Jämfört med sambandet för föräldrarnas socioekonomiska status (sambandsstyrkan 0,13) var sambanden starkare för exempelvis förekomsten av konflikter i familjen (0,26) och föräldrarnas uppfostringskompetens (0,26). Liknande resultat redovisas i Petrosino och kollegors (2009) systematiska översikt över metaanalyser om familjefaktorerens betydelse för brottslighet. Enligt denna översikt var dåliga relationer till föräldrar den viktigaste familjerelaterade riskfaktorn för brott bland både flickor och pojkar.

Tanner-Smith och kollegors metaanalys av olika riskfaktorers samband med brottslighet vid olika åldrar visar att socioekonomiska faktorer också har mindre betydelse än riskfaktorer kopplade till skolan och individen själv (Tanner-Smith m.fl. 2013). Vilka av riskfaktorerna som hade starkast genomsnittliga samband med brott varierade vid olika åldrar men vissa mönster återkom. De viktigaste riskfaktorerna vid 12–14 års ålder för brottslighet senare under tonåren var tidigare brottsligt beteende (0,50), umgänge med antisociala kamrater (0,35) och oppositionella attityder (0,26). Motsvarande samband för skolmotivation var 0,18 och för föräldrarnas uppfostringskompetens 0,15. Dessa kan jämföras med en sambandsstorlek på 0,04 för familjens socioekonomiska status.

De viktigaste riskfaktorerna för brottslighet i tidig vuxenålder var externaliserande problembeteenden i barndomen (0,65), användning av droger i barndomen (0,49) och våld eller aggression i barndomen (0,41). För svaga skolprestationer i barndomen var korrelationskoefficienten 0,34 och för umgänge med antisociala kamrater samt brottstillåtande attityder under de sena tonåren 0,36 respektive 0,29. Motsvarande storlek för sambanden mellan brottslighet i tidig vuxenålder och socioekonomisk status i barndomen respektive under de sena tonåren var 0,16 respektive 0,03.

Resultaten i en systematisk översikt av longitudinella studier (Jolliffe m.fl. 2017) belyser betydelsen av olika riskfaktorer för att tillhöra olika grupper av lagöverträdare. Bland annat särskiljs den grupp som begår brott som ungdomar men som avslutar sin kriminella karriär innan de fyllt 30 från den grupp som också fortsätter att begå brott efter 30-årsåldern. De studier som ligger till grund för översikten använder olika uppsättningar av riskfaktorer

och olika mått på socioekonomisk bakgrund, vilket gör att resultaten är lite spretiga. Samtidigt finns det en del överlappningar mellan studierna, som visar att skolrelaterade och i synnerhet vissa individrelaterade riskfaktorer, som låg intelligens, impulsivitet och en avsaknad av skuldkänslor, har lika stor eller större betydelse än den socioekonomiska bakgrunden för risken att utveckla såväl en kortare som en längre kriminell karriär.

En metaanalys av de Ribera m.fl. (2019) tittar på sambanden mellan olika riskfaktorer och delaktighet i våld, med fokus på studier som genomförts i ett 60-tal låg- och medelinkomstländer. Även i denna forskning framgår att riskfaktorer kopplade till skolan, exempelvis graden av skolanknytning, och till föräldraskap, exempelvis bristande föräldratillsyn, uppvisar starkare samband med våld än föräldrarnas socioekonomiska situation. Enligt metaanalysen gäller de tydligaste sambanden bland annat impulsivitet, användning av tobak, alkohol eller illegala droger, andra beteendeproblem samt umgänge med avvikande eller brottsliga kamrater. En generell slutsats av studien var att många av sambanden liknar de som framkommit i forskningen från höginkomstländer.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att forskningen visar att det finns många riskfaktorer som uppvisar starkare samband med brott än familjens socioekonomiska status. Det tycks gälla oavsett vilket land man studerar eller vilka typer av brottslighet som ligger i fokus.

Det genomgående resultatet att sambandet mellan socioekonomiska faktorer och brottslighet är svagt, innebär att en persons socioekonomiska bakgrund inte ger en bra grund för att förutsäga om personen kommer begå brott eller inte. Sambandets svaghet speglar att relativt många personer, oavsett socioekonomisk bakgrund, någon gång begår åtminstone något enstaka brott, i synnerhet under ungdomsåren, samtidigt som majoriteten av personer från hem med sämre socioekonomiska förutsättningar inte blir mer kriminella än personer från mer välbärgade hem.

Samtidigt betyder inte ett svagt samband att socioekonomiska faktorer saknar betydelse för risken att begå brott. Även svaga samband innebär att andelen som begår brott kan variera stort mellan grupperna med de sämsta

respektive de mest gynnsamma socioekonomiska förutsättningarna. Det sista resultatkapitlet belyser bland annat denna fråga.

Förklaringar till kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brott

Som har nämnts tidigare betraktades kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott länge som en självklarhet inom den kriminologiska forskningen, i synnerhet under första delen av 1900-talet, när den tillgängliga information om vilka som begår brott i första hand avsåg personer som lagförts för brott eller dömts till fängelsestraff. Det innebär att socioekonomiska faktorer också fick en framträdande roll i utvecklingen av teorier om de bakomliggande orsakerna till brottsligt beteende (t.ex. Costelloe och Michalowski 2014, Chilton och Triplett 2015, Kirchner 2017).

I och med tillkomsten av självrapportmetoden började dock forskare ifrågasätta huruvida de som lagförs för brott och de som döms till fängelse egentligen är representativa för de som faktiskt begår brott. Den efterföljande debatten inom kriminologin avspeglade sig också i den teoretiska utvecklingen inom ämnet, och fokus för teorier om brottslighetens orsaker skiftade alltmer mot förklaringar vars huvudfokus riktades mot betydelsen av andra faktorer, bland annat de som nämnts i förra kapitlet, till exempel andra faktorer kopplade till familjesituationen samt till skolgången och individen själv. Samtidigt innehåller även den senare teoribildningen förklaringsmodeller som tar hänsyn till att det alltså finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet, även om de socioekonomiska faktorerna oftast inte ges en lika framträdande roll som tidigare.

Det finns en mängd av olika förklaringsmodeller för brottsligt beteende inom kriminologin, med olika fokus och utgångspunkter. Överlag menar dessa modeller att socioekonomisk bakgrund i sig inte ska betraktas som en direkt orsak till skillnader mellan individer i brottsligt beteende. I stället handlar det om att socioekonomiska skillnader hänger ihop med variationer i andra faktorer som i sin tur påverkar risken att begå brott (t.ex. Savolainen 2010). Med utgångspunkt i framför allt de så kallade narrativa, beskrivande forskningsöversikterna presenteras nedan en översikt över hur några av dessa olika teoretiska inriktningar och perspektiv menar att kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet kan förstås.

Socioekonomiska faktorerers betydelse enligt olika teoretiska perspektiv

Strain och subkulturer

Det så kallade *strainteoretiska* perspektivet fick genomslag inom kriminologin efter att Merton (1938) publicerade en artikel som menade att brottslighet kunde förstås som ett resultat av en obalans mellan samhällsgemensamma kulturella mål (t.ex. att uppnå ekonomiskt välstånd), och de möjligheter som olika grupper har att uppnå dessa mål. Bland dem som saknar tillgång till de legitima medel som krävs för att uppnå målen uppstår en påfrestande frustration, som en del individer hanterar genom att i stället försöka uppnå målen genom olagliga medel.¹³ Senare utvecklingar av strainteorin menar att brottsalstrande påfrestningar kan uppstå på många olika sätt, och lyfter att i synnerhet fattigdom kan påverka risken för delaktighet i brott, bland annat genom att föräldrar med mindre resurser, på grund av sin egen stress, har sämre möjligheter att möta sina barns behov, vilket i förlängningen skapar en brottsfrämjande stress hos barnen (t.ex. Agnew 2016).

En liknande utgångspunkt i obalansen mellan kulturella mål och tillgängliga medel kan ses i vissa så kallade *subkulturteorier*. Detta framgår till exempel av Cloward och Ohlins (1960) studie om brottsligheten hos pojkar från en lägre klassbakgrund i USA. Enligt Cloward och Ohlin ledde de begränsade möjligheter som dessa pojkar upplevde för att lyckas i det konventionella samhället till att de gick med i kriminella grupper, som hade ett alternativt norm- och målsystem som gav dem bättre möjligheter att betraktas som framgångsrika (t.ex. Farrington och Welsh 2007). Enligt detta perspektiv leder begränsade möjligheter att lyckas i det konventionella samhället bland annat till framväxten av oppositionella värdesystem, som ger alternativa möjligheter att få den status som annars inte går att uppnå (t.ex. Savolainen 2010, Kirchner 2017, White 2017).

En inom kriminologin klassisk subkulturteori av Cohen (1955) betonar skolgångens betydelse i sammanhanget. Enligt denna teori har unga från hem med låg socioekonomisk status svårt att lyckas i skolan. En lösning på dilemmat blir då att vända de normer som råder i skolan ryggen, för att inom

¹³ T.ex. Savolainen 2010, Bing och Coston 2014, Costelloe och Michalowski 2014, Chilton och Triplett 2015, Miller 2015, Kirchner 2017, Berti och Pivetti 2019.

kamratgrupper utveckla ett motsatt normsystem, i vilket tuffhet och kriminellt beteende premieras och ger status.

En central modern text i denna tradition är Andersons (1999) *Code of the street*, som beskriver framväxten av ett system av normer och uppförandekoder i fattiga områden i USA, där status främst uppnås genom att uppvisa en förmåga och beredskap att använda våld (Savolainen 2010, Miller 2015, Oliver 2016).

Kontroll- och inlärningsteorier

Så kallade *kontrollteorier* menar att människor har en inneboende benägenhet att ta till både icke-brottsliga och brottsliga beteenden för att tillfredsställa upplevda behov. Huruvida personer avstår från brott eller inte beror bland annat på i vilken grad de utsätts för interna och externa kontroller, som har en avhållande effekt i förhållande till socialt oacceptabla beteenden. Enligt kontrollteorier fungerar en stark anknytning till föräldrar, skolan och arbetsmarknaden som viktiga skyddsfaktorer, bland annat eftersom individer med en sådan anknytning har mer att förlora på att begå brott. Kontrollförklaringar menar att socioekonomiska faktorer hänger samman med delaktighet i brott på grund av att personer från sämre socioekonomiska förhållanden oftare utvecklar en svagare anknytning till dessa viktiga kontrollinstitutioner (t.ex. Richardson och Richardson 2005, Savolainen 2010, Berti och Pivetti 2019).

Inlärningsteorier förklarar i stället variationer i brottslighet som ett resultat av bland annat skillnader i individers exponering för attityder och beteenden som uppmuntrar till brott respektive till laglydnad (Akers m.fl. 2021). Här menar forskare att socioekonomiska faktorer kan påverka sannolikheten för brott genom skillnader i uppfostringsmetoder mellan olika socioekonomiska grupper, där resurssvaga föräldrar oftare använder uppfostringsmetoder som förmedlar våldsamma eller antisociala problemlösningstrategier jämfört med exempelvis medelklassföräldrar (t.ex. Savolainen 2010, Chilton och Triplett 2015, Berti och Pivetti 2019).

Konflikt- och stämplingsperspektiv

Som nämnts tidigare i rapporten finns en samstämmighet bland forskare om att de brott som begås av personer från de lägre socioekonomiska skikten oftare utreds och leder till lagföring än de brott som begås av grupper med högre socioekonomisk status. Teoretiska förklaringar för detta förhållande

knyter framför allt an till ett makt- eller *konflikt*perspektiv. Enligt de teorier som utvecklats inom denna tradition finns det en inneboende socioekonomisk snedvridning både i vilka grupper handlingar som kriminaliseras och vilka grupper brott som beivras av rättsväsendet. Det beror på fördelningen av den beslutande makten i samhället, där socioekonomiska resurser är en central faktor som bestämmer hur mycket makt olika grupper besitter. Eftersom det är de som har mest makt som styr både kriminaliseringsprocessen och rättsväsendets fokus och prioriteringar fungerar både lagen och rättssystemet på ett sätt som skyddar de socioekonomiskt starka gruppernas intressen på bekostnad av de socioekonomiskt svagas, enligt detta perspektiv (t.ex. Miller 2015, Oliver 2016).

Ett annat perspektiv som knyter an till betydelsen av samhällets reaktion på brottsligt beteende finns i stämplingsteorin, som i Lemerts (1951) formulering skiljer mellan betydelsen av primärt och sekundärt avvikande beteende. Något förenklat avser primärt avvikande de typer av mindre allvarliga norm- och lagöverträdelser som är relativt vanliga under tonåren. Sekundärt avvikande handlar däremot om fortsatt, allvarligare brottslighet, som är betydligt mindre vanligt. Enligt stämplingsteorin påverkar omgivningens och samhällets reaktion på ett primärt avvikande sannolikheten för att individen kommer att fortsätta med brott och utveckla en kriminell karriär (t.ex. Savolainen 2010, Krohn m.fl. 2017).

Enligt detta perspektiv drabbas ungdomar från de lägre socioekonomiska skikten hårdare av omgivningens och samhällets reaktioner på det primära avvikandet än personer med bättre socioekonomiska förutsättningar. Det beror på att reaktionernas utformning påverkas dels av familjens socioekonomiska resurser (en socialtjänstplacering utanför hemmet blir sannolikt mindre aktuellt för barn från välbärgade jämfört med resurssvaga hem), dels av att det finns stereotypa föreställningar i samhället som innebär att unga från grupper med lägre socioekonomisk status löper större risk att stämplas och behandlas som "kriminella" i samband med relativt lindriga överträdelser (t.ex. Oliver 2016). Dessa reaktionsskillnader påverkar såväl livschanser kopplade till skolan och arbetsmarknaden som individens syn på sig själv och sina framtida möjligheter, och i förlängningen även risken för fortsatt brottslighet (t.ex. Savolainen 2010, White 2017).

Områdets betydelse

Studier med fokus på brottslighetens geografiska fördelning har funnit tydliga samband mellan olika områdens brottsnivåer och deras socioekonomiska status, och det finns en stor grad av konsensus i forskningen om att fattiga eller socialt utsatta områden ofta kännetecknas av högre nivåer av både vålds- och egendomsbrott än mer välbärgade områden.¹⁴ Det gäller särskilt områden där det finns relativt höga koncentrationer av personer i den lägsta delen av inkomstskalan (Bing och Coston 2014, Oliver 2016, Berti och Pavetti 2019). Mot bakgrund av den koppling som finns mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott förklaras de höga brottsnivåerna delvis av att det i dessa områden bor ett relativt sett större antal personer som begår dessa traditionella brottstyper, samtidigt som dessa brott ofta begås inom ett relativt kort avstånd från gärningspersonens hem (t.ex. Costelloe och Michalowski 2014).

Enligt forskare kan den koncentration av socioekonomiskt svaga familjer som finns i socialt utsatta områden också förknippas med andra brottsalstrande effekter, utöver de som beror på de boendes socioekonomiska bakgrund. Förklaringsmodeller för dessa brottsalstrande områdeseffekter knyter an till flera av de teoretiska inriktningar som nämnts ovan (Bing och Coston 2014, White 2017, Berti och Pavetti 2019). Till exempel kännetecknas områdena ofta av en relativt hög nivå av in- och utflyttning, vilket motverkar möjligheterna för de boende att skapa och upprätthålla tillitsfulla relationer, vilket i förlängningen påverkar den kollektiva sociala kontroll som utövas inom området.¹⁵ Vidare innebär koncentrationen av låginkomstfamiljer och arbetslösa att de boendes sociala nätverk innehåller fler som har liknande förutsättningar, jämfört med personer som bor i mer socioekonomiskt blandade områden, vilket ökar sannolikheten för att umgås med andra som begår brott, vilket också lyfts som en viktig riskfaktor för egen brottslighet enligt inlärningsteorier (Farrington 2015, Berti och Pivetti 2019).

Forskare lyfter också att eftersom legitima företag är mindre benägna att etablera sig i socialt utsatta områden skapas ett större utrymme för kriminella aktörer, samtidigt som områdenas relativt höga arbetslöshetsnivåer gör att även arbetstillfällena på svarta och illegala

¹⁴ T.ex. Agnew 2016, Farrington 2015, Chilton och Triplett 2015, Krivo m.fl. 2015, Miller 2015, Newburn 2016, Oliver 2016.

¹⁵ T.ex. Hällsten m.fl. 2013, Bing och Coston 2014, Oliver 2016, Berti och Pavetti 2019.

marknader blir attraktiva (t.ex. Bing och Coston 2014, White 2017). Vidare kan den segregering som ofta kännetecknar dessa områden skapa en isolering i förhållande till det konventionella samhället och dess institutioner, vilket i kombination med de svåra socioekonomiska förhållandena skapar en grogrund för missnöje och oppositionella värderingar gentemot samhället i stort (t.ex. Bing och Coston 2014).

Förklaringar som menar att bakomliggande faktorer påverkar både socioekonomisk bakgrund och brottslighet

En annan möjlig förklaring för kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott går ut på att det handlar om ett så kallat skensamband. Med detta menas att den socioekonomiska bakgrunden egentligen inte har någon betydelse för sannolikheten att begå brott, utan sambandet beror på bakomliggande faktorer som påverkar både de socioekonomiska förutsättningarna och sannolikheten att man kommer att utveckla ett kriminellt beteende.¹⁶ Enligt forskning finns en del ärftliga personlighetsdrag som rimligen kan påverka både individens socioekonomiska position och sannolikheten för delaktighet i brott, som exempelvis IQ och graden av självkontroll (t.ex. Savolainen 2010, Moffitt m.fl. 2011).

Som framgår bland annat av flera nordiska studier finns ett stöd i forskningen för att ärftliga faktorer har betydelse för brottsligt beteende (t.ex. Tuvblad m.fl. 2006, Sariaslan m.fl. 2014, Sariaslan m.fl. 2021).¹⁷ Samtidigt menar de forskningsöversikter som påträffats i Brås litteratursökningar, och som tar upp denna fråga, att den kriminologiska forskningen om interaktionen mellan miljö och genetiska faktorer fortfarande är underutvecklad (Savolainen 2010, Farrington 2015). Vidare lyfts att denna forskning inte tyder på någon form av biologisk determinism, det vill säga att gener styr beteende, utan att det snarare handlar om ett samspel mellan arv och miljö. Faktorer i miljön kan såväl förstärka som hämma uttryck av ärftliga sårbarheter och på motsvarande sätt kan riskfaktorer i miljön förstärkas eller hämmas av genetiska faktorer (Andershed och Andershed 2019).

¹⁶ Se t.ex. Murray m.fl. 2007, Savolainen 2010, Farrington 2015, Newburn 2016.

¹⁷ Studierna beskrivs mer ingående i nästa kapitel.

Risikfaktorperspektivet

Ett perspektiv inom kriminologin som bland annat tar hänsyn till betydelsen av både individens genetiska förutsättningar och områdesegenskaper är riskfaktorperspektivet, som bygger på en utveckling av Bronfenbrenners (1979) utvecklingsekologiska teori. Enligt detta perspektiv utvecklas risken för delaktighet i brott över tid i ett komplext samspel mellan en mängd olika faktorer rörande både individen och individens miljö (se t.ex. Farrington och Welsh 2007, Andershed och Andershed 2019, Morales m.fl. 2019).

Sannolikheten för brott påverkas av ett samspel mellan såväl risk- som skyddsfaktorer kopplade till individens genetiska och psykologiska förutsättningar, hemmiljön, föräldrarnas förutsättningar och beteenden, skolgången, umgängeskretsen, risker och möjligheter kopplade till närsamhället samt även samhällsnormer och hur samhällets institutioner agerar gentemot individen (t.ex. Andershed och Andershed 2019, Morales m.fl. 2019).

Mot bakgrund av riskfaktorperspektivet har forskning visat att ju fler riskfaktorer (och färre skyddsfaktorer) och ju fler ekologiska nivåer (individ, närmiljö, närsamhället) där det förekommer riskfaktorer för brott, desto mer sannolikt blir det att individen utvecklar och fortsätter med ett brottsligt beteende.¹⁸ Utifrån detta perspektiv kan individens socioekonomiska bakgrund förstås som en faktor som bland annat inverkar på de miljöer som individen rör sig i (familjen, skolan, umgängeskretsen, närsamhället), och som således påverkar sammansättningen av de risk- och skyddsfaktorer som individen har att förhålla sig till.

Forskning har visat att det finns tydliga kopplingar mellan familjens socioekonomiska förutsättningar och flera andra etablerade skydds- eller riskfaktorer för brott, framför allt faktorer kopplade till familjen, skolan och bostadsområdet.¹⁹ Till exempel finns tydliga korrelationer mellan socioekonomisk bakgrund och faktorer som psykisk hälsa bland föräldrar, vilket i sin tur påverkar föräldraskapet och relationerna inom familjen, samt skolprestationer, vilket är faktorer som konsekvent har funnits ha samband med delaktighet i brott.²⁰ Vidare finns forskning som visar att negativa livshändelser hos föräldrar, exempelvis i form av fängelsestraff, drabbar barn

¹⁸ T.ex. Loeber m.fl. 2003, Farrington m.fl. 2006, Brå 2009, Savolainen m.fl. 2018, Murray m.fl. 2010.

¹⁹ T.ex. Farrington och Walsh 2007, Newburn 2016, Duncan m.fl. 2017, Berti och Pivetti 2019.

²⁰ T.ex. Richardson och Richardson 2005, Farrington 2015, Andershed och Andershed 2019, Berti och Pivetti 2019.

från de mest missgynnade familjerna hårdast, vilket bland annat kommer till uttryck i både försämrade skolresultat och en ökad risk att själva lagföras för brott under tonåren (t.ex. Dobbie m.fl. 2019).

En integrativ teori – situationell handlingsteori

Utöver de olika teorier och perspektiv som nämnts ovan finns också en del så kallade integrativa teorier om brottslighet, som på samma sätt som riskfaktorperspektivet riktar fokus på betydelsen av kombinationer av och samspel mellan riskfaktorer både hos individen och i den omgivande miljön (se t.ex. Andershed och Andershed 2019). En framträdande teori av den här typen är Wikströms situationella handlingsteori om brott (t.ex. Wikström 2012, Wikström och Treiber 2016). Teorin har som utgångspunkt att handlingar är resultatet av vilka handlingsalternativ personen erfar att han eller hon har, samt vilket val av handling personen sedan gör. Sannolikheten att individer begår brottsliga handlingar bestäms av ett samspel mellan individens benägenhet att begå brott (i form av de moraliska värderingar som individen utvecklat och individens förmåga till självkontroll), och individens exponering för incitament att begå brott i en given situationell kontext (den sociala och fysiska omgivningen som individen befinner sig i).²¹

Av särskilt intresse för den här rapporten är att teorin har använts som utgångspunkt för att närmare undersöka vad som kan ligga bakom paradoxen att de flesta persistenta lagöverträdarna tycks komma från utsatta socioekonomiska bakgrundsförhållanden, samtidigt som de flesta människor med en socioekonomiskt utsatt bakgrund inte blir högaktiva lagöverträdare (Wikström och Treiber 2016).

Wikström och Treibers (2016) analys bygger på en longitudinell undersökning i staden Peterborough, England, som samlade in data om samma individer vid flera tillfällen när deltagarna var 13–17 år, bland annat självrapportuppgifter om brottslighet. Den undersökte om en utsatt socioekonomisk bakgrund är kopplat till brott därför att fler människor med en sådan bakgrund än från en välbärgad bakgrund utvecklar en hög brottsbenägenhet (en kombination av deltagarnas inställning till olika klandervärda handlingar och deras förmåga till självkontroll) och utsätts för brottsfrämjande (kriminogena) miljöer.

²¹ Se även Brå 2009.

På samma sätt som i många andra studier visade resultaten att sambandet mellan socioekonomisk utsatthet och delaktighet i brott var svagt. Majoriteten av ungdomarna, oavsett socioekonomisk bakgrund, hade begått få brott. Resultaten visade också att en majoritet (70 procent) av den lilla grupp som klassificerades som persistenta lagöverträdare kom från socioekonomiskt utsatta förhållanden, samtidigt som den stora majoriteten (93 procent) av ungdomarna från socioekonomiskt utsatta förhållanden inte tillhörde gruppen persistenta lagöverträdare. Sambanden mellan brottslighet och brottsbenägenhet respektive exponering för brottsfrämjande miljöer var klart starkare.

Analyserna visade vidare att sambandet mellan socioekonomisk utsatthet och brott förklarades av att unga med hög socioekonomisk utsatthet tenderade att ha högre brottsbenägenhet och högre exponering för brottsfrämjande miljöer än unga från mer välbärgade förhållanden. Unga från en mer ogynnsam socioekonomisk bakgrund tenderade att ägna mindre tid åt skolarbete och mer tid åt ostrukturerade aktiviteter tillsammans med kamrater än unga från en mer välbärgad bakgrund. Ett huvudresultat var att kombinationen av hög brottsbenägenhet och hög exponering för brottsfrämjande miljöer var starkt kopplat till högre nivåer av delaktighet i brott oavsett ungdomarnas socioekonomiska bakgrund.

Författarna drog slutsatsen att resultaten stödde forskarnas hypotes att förhållandet mellan socioekonomisk bakgrund och brott förklaras av att unga som upplever socioekonomisk utsatthet i hemmet och i sina närområden löper en högre risk än andra att utveckla en hög brottsbenägenhet och utsättas för brottsfrämjande miljöer. Men att dessa samtidigt är långt ifrån oundvikliga följder av att växa upp i en socioekonomiskt utsatt position.

Forskning hittar stöd för flera teoretiska perspektiv och inriktningar

Utöver den ovan nämnda studien av Wikström och Treiber finns det andra studier som har funnit stöd för andra teoretiska inriktningar. Som exempel kan nämnas en studie av Fergusson och kollegor (2004), som utgick från en kombination av strain-, inlärnings- och kontrollteorier och fann att sambandet mellan social bakgrund och kriminalitet i ungdom och tidig vuxenålder förklarades av en kombination av ogynnsamma familje-, individ-, skol- och kamratfaktorer. En studie med utgångspunkt i kontrollteori fann

att ekonomiska svårigheter hos familjen var relaterade till en låg grad av sociala band till föräldrar, lärare och kamrater, vilket i sin tur ledde till en låg nivå av självkontroll och en ökad förekomst av fysisk aggression (Jiang och Dong 2022). En annan studie, som utgick från inlärningsperspektivet, fann att betydelsen av föräldrarnas socioekonomiska status för brottslighet förklarades av skillnader i föräldrarnas uppfostringsförmåga (Larzelere och Patterson 1990).

En slutsats från Brås litteraturgenomgång är att olika teoretiska perspektiv förklarar kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brott på skilda sätt, och att studier utifrån varierande teoretiska utgångspunkter har hittat stöd för olika förklaringsmodeller.

Sammanfattning

Redovisningen av de förklaringar som lyfts i forskningen för sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brott visar att olika teorier och perspektiv lyfter vikten av olika faktorer. I vissa förklaringar ligger fokus på att socioekonomiska förutsättningar förknippas med olika möjligheter att uppnå ekonomiskt välstånd och status, och att brottsligheten blir ett resultat av den dissonans som uppstår mellan viljan att lyckas med detta mål och upplevelsen att framgång inte går att nå via lagliga medel. I andra riktas fokus på att den socioekonomiska bakgrunden hänger ihop med skillnader i sannolikheten att man knyter starka band till viktiga institutioner, som skolan och arbetslivet, som utövar en brottsavhållande kontroll som gör delaktighet i brottsligheten mindre sannolik. Ytterligare andra förklaringar lyfter betydelsen av skillnader mellan olika socioekonomiska grupper vad gäller exponering för brottsalstrande miljöer eller oppositionella normer och beteendemodeller, eller att samhällets reaktion på relativt vanliga, lindrigare normbrott kan skilja sig åt beroende på individens socioekonomiska bakgrund på ett sätt som gör fortsatt normbrytande beteende mer vanligt bland vissa grupper än andra. Riskfaktorperspektivet och integrativa teorier menar att den socioekonomiska bakgrundens betydelse bland annat hänger ihop med skillnader i de miljöer som personer från olika sociala grupper rör sig i, som i sin tur påverkar risken för brott.

Gemensamt för samtliga förklaringar är dock att socioekonomisk bakgrund inte anses ha någon direkt kausal effekt på risken för brott, utan att brottsrisken påverkas av en kedja av andra faktorer, vars styrka och inbördes interaktioner varierar mer eller mindre systematiskt mellan individer som

befinner sig vid olika delar av den socioekonomiska skalan. En annan slutsats är att det i dag inte finns någon enighet i forskningen kring vilken förklaringsmodell som bäst förklarar kopplingen mellan socioekonomisk bakgrund och brott. Brås litteraturgenomgång visar att olika studier har funnit stöd för flera av de förklaringsmodeller som beskrivits i detta kapitel.

Exempel på studier från Sverige och de övriga nordiska länderna

För att ge en mer fördjupad och aktuell inblick in den forskning om socioekonomisk bakgrund och brottslighet som bedrivits i de nordiska länderna, redovisar det här kapitlet ett antal studier från Sverige, Finland, Norge och Danmark. Redovisningen börjar med registerstudier, som undersökt den socioekonomiska bakgrundens betydelse för kontakter med rättsväsendet i form av misstänkt och lagförd brottslighet. Därefter redovisas ett par studier som bygger på självrapporterad brottslighet. De sista två avsnitten i kapitlet berör studier som undersökt betydelsen av både ärftliga och socioekonomiska faktorer, respektive studier som riktat ett särskilt fokus på den socioekonomiska bakgrundens betydelse för illegalt narkotikabruk.

Svenska undersökningar av lagförd brottslighet bland olika födelsekohorter

En del så kallade kohortstudier följer samtliga folkbokförda personer födda en viss period i riket eller ett geografiskt område över tid. Genom att exempelvis följa flera födelsekohorter födda olika år kan även förändringar över tid i registrerad brottslighet, såsom lagföringar för brott, och dess relation till socioekonomiska bakgrundsförhållanden hos individerna belysas. Ett antal sådana studier har genomförts i Sverige, av vilka några exempel redovisas nedan.

Andelen lagförda för brott bland unga från de fattigaste familjerna är större än bland unga från de rikaste familjerna

Bäckman med kollegor studerade andelen personer lagförda för brott bland olika födelsekohorter hos den folkbokförda befolkningen i åldern 15–24 år (personer födda i Sverige 1966–2002) under perioden 1990–2017 (Bäckman m.fl. 2020, Bäckman m.fl. 2021). Indikatorn på socioekonomisk bakgrund gällde föräldrarnas sammanlagda arbetsinkomster och mättes när de studerade personerna var 15–17 år. Individerna delades in i tre grupper: Den tiondel av personerna som kom från familjer med lägst inkomst, den tiondel som kom från familjer med högst inkomst samt en mittenkategori med resterande personer. Studien fann att bland den tiondel av männen i åldern 15–24 år som kom från familjer som hade lägst inkomst var antalet

lagföringar för brott sju gånger större år 2017 än bland den tiondel av männen som kom från familjer med högst inkomst, beräknat utifrån antal lagföringar per 100 000 invånare. Bland kvinnor var motsvarande överrisk drygt fem (Bäckman m.fl. 2020, s. 63). Vidare undersöktes andelen personer som blivit lagförda vid minst ett tillfälle upp till 24 års ålder. År 2017 var andelen lagförda män i denna ålder cirka 32 procent i låginkomstgruppen, 15 i medelinkomstgruppen och 8 höginkomstgruppen. Bland kvinnor var motsvarande andelar 11 procent i låginkomstgruppen, 6 i medelinkomstgruppen och 3 i höginkomstgruppen (ibid s. 134). Studien fann även att lagföringsnivåerna totalt minskat över tid för samtliga grupper, men att lagföringarna minskat relativt sett mer bland personer från höginkomstgruppen än låginkomstgruppen, speciellt bland männen, vilket lett till att ojämlikheten mellan personer med olika ekonomisk bakgrund i lagförd brottslighet ökat.

Andel unga lagförda för brott i relation till betyg och familjens inkomst

Nilsson och Bäckman studerade utvecklingen av andel personer som lagfördes för brott i åldern 16–19 år i 26 födelsekohorter (Nilsson och Bäckman 2022). Studien omfattade i stort sett alla personer som föddes varje år mellan 1975 och 2000 och som var folkbokförda i Sverige vid 15 års ålder.²² Jämförelser av andel lagförda personer gjordes mellan unga från hem med låg, medel respektive hög ekonomisk standard, mätt genom hushållets disponibla inkomst justerad för familjestorlek, när individerna var 16 år. Det gjordes även jämförelser av unga med låga, medelhöga respektive höga avgångsbetyg från grundskolan.²³

Andelen lagförda för brott i de studerade födelsekohorterna befanns genomgående vara störst bland grupperna unga från hem med låg ekonomisk standard och bland unga med låga avgångsbetyg, vilket gällde för bägge könen. Nivåskillnaderna mellan grupperna i andelen lagförda var större när det gällde betyg än den ekonomiska standarden. Bland pojkarna syntes en

²² I uppföljningarna ingick de som varit folkbokförda i landet varje år under respektive undersökningsperiod (ibid. s. 277). För den äldsta kohorten, födda 1975, var det förekomsten av lagförd brottslighet 1990–1994 som anges i resultaten, och för den yngsta kohorten, födda år 2000, lagförd brottslighet 2015–2019 (ibid. s. 279).

²³ Indelningarna gällde de 20 procent av individerna i respektive födelsekohort som kom från hem med lägst ekonomisk standard, de 20 procent som kom från hem med högst ekonomisk standard och en grupp på 60 procent däremellan. Indelningen av betyg i tre grupper skedde på motsvarande sätt.

nedgång över tid i andelen lagförda i alla studerade grupper, men minskningen var relativt sett mindre bland de med låga betyg och de från hem med låg ekonomisk standard.

Bland flickorna var andelen lagförda lägre än bland pojkarna och det återfanns inte samma tydliga nedgångar av andelen lagförda över tid. Bland pojkar utgjorde individer från hem med låg ekonomisk standard en fjärdedel av de pojkar som lagfördes i åldern 15–19 år bland individer födda på 1970-talet och cirka en tredjedel bland kohorter födda vid 1990-talets slut. Utvecklingen för flickor i samma åldersgrupp var liknande och gick från cirka 25 procent till 30 procent.

En slutsats av studien var att såväl bland pojkar som flickor syntes en utveckling mot ökade skillnader mellan de studerade grupperna i att ha lagförts för brott. Men författarna påpekade även att det stora flertalet individer, oavsett socioekonomisk bakgrund och betyg, inte lagfördes för brott. Författarna framförde också att även om skillnaderna mellan de studerade grupperna är tydliga så har förhållanden kopplade till ekonomiska resurser eller skolgång oftast ett begränsat förklaringsvärde, och att det har argumenterats för att mer långsiktiga förhållanden och en ansamling av olika sociala och ekonomiska problem är viktigare som riskfaktorer för brottslighet.

Unga från låginkomstfamiljer lagförs oftare vid upprepade tillfällen än unga från höginkomstfamiljer

Om personer begår många brott kan sannolikheten antas öka att de också lagförs för brott vid upprepade tillfällen. En fråga är hur *antalet* lagföringar fördelar sig på personer med olika socioekonomisk bakgrund, vilket undersökts i en studie av Nilsson med flera (2017). Den studerade antalet lagföringar i åldern 15–25 år bland tre födelsekohorter bestående av samtliga individer födda i Sverige 1965, 1975 respektive 1985 och som var folkbokförda i riket vid 16 års ålder. Författarna undersökte antagandet att brottsligheten, i takt med ökade ekonomiska ojämlikheter och levnadsförhållanden i samhället, blivit mer koncentrerad till grupper från hem med svaga ekonomiska resurser. Personerna i respektive födelsekohort sorterades in i fem lika stora grupper baserat på deras föräldrars disponibla inkomst när kohortmedlemmarna var 16 år. Sedan undersöktes hur antalet lagföringar registrerade på personer i respektive födelsekohort fördelade sig procentuellt på personerna i de olika inkomstkategorierna.

Det övergripande mönstret var att antalet lagföringar som gällde personer från de lägre inkomstgrupperna var större än motsvarande antal för personer från de högre inkomstgrupperna. Mönstret återfanns för samtliga födelsekohorter och såväl för brott totalt som för våldsbrott och egendomsbrott bland männen respektive kvinnorna. Bland män födda 1985 var andelen lagförda för brott 32 procent bland den femtedel som kom från hem med lägst inkomst medan den var 16 procent bland de som kom från hem med högst inkomst. Bland kvinnor var motsvarande siffror 12 respektive 7 procent (Nilsson m.fl. 2017, s. 604f). De relativa skillnaderna var större när brottstyperna våldsbrott och egendomsbrott studerades.

Vid en jämförelse av personerna födda de olika åren framkom att det skett en utveckling mot att en allt större andel av lagföringarna, totalt och för våldsbrott respektive egendomsbrott, hänförde sig till personer i låginkomstgrupperna, medan fallet var det omvända för höginkomstgrupperna. Bland män födda 1965 svarade den femtedel med lägst inkomst hos föräldrarna för cirka 26 procent av det totala antalet lagföringar i den födelsekohorten medan motsvarande andel bland män födda 1985 var 35 procent. Samtidigt minskade andelen av lagföringarna som registrerats på män i den högsta inkomstgruppen från 15 till 10 procent. Bland kvinnorna var utvecklingen liknande men inte lika markant. Bland kvinnor födda 1965 svarade personerna i låginkomstgruppen för cirka 26 procent av lagföringarna och höginkomstgruppen för 17 procent, medan motsvarande andelar bland födda 1985 var 31 procent respektive 14 procent (ibid. s. 297).

I sin slutdiskussion framför författarna vad de ser som tänkbara orsaker till den ökande polariseringen mellan socioekonomiska grupper ifråga om lagföringar för brott. De diskuterar inverkan av ökad ojämlikhet i levnadsförhållanden och resurser i samhället mellan olika grupper, ökade säkerhetsanordningar mot brott som främst mer välbeställda hushåll har råd med, mer restriktiva attityder mot brott och ökad anmälningsbenägenhet av speciellt våldsbrott, samt att utökade reaktioner från rättsväsendet enligt tidigare studier tenderar att rikta sig mot resurssvaga grupper.

Bäckman med flera undersökte i en tidigare studie andelen personer som lagfördes vid minst två tillfällen i åldern 15–19 år bland personer födda 1975 respektive 1985 (Bäckman m.fl. 2014). Andelen lagförda studerades i relation till en rad bakgrundsfaktorer rörande föräldrars inkomst, om föräldrarna erhållit försörjningsstöd, familjestruktur (ensamstående förälder,

sammanlevande föräldrar eller övrigt), inrikes respektive utrikes bakgrund samt om föräldrarna avtjänat fängelsestraff.

Sammanfattningsvis visade studien att andelen som upprepat lagförts var mindre bland de som växt upp i en mer gynnsam position enligt de olika bakgrundsfaktorerna än de som inte hade gjort det, vilket gällde för bägge födelsekohorterna och för bägge könen. Författarna genomförde vidare logistiska regressionsanalyser av risken att ha blivit upprepat lagförd med de olika bakgrundsfaktorerna, inklusive kön, som oberoende variabler. Analysen visade i korthet att de mest framträdande riskfaktorerna för upprepad lagföring var manligt kön och låga avgångsbetyg.

Författarna lyfte fram betydelsen av skolgången för framtida livschanser på olika områden, och att inverkan av dåliga betyg tycktes ha ökat över tid när det gällde risken för brott, vilket pekade mot vikten av att barn med problem får det stöd de behöver i skolan. De menade vidare att resultaten underströk att resursbrister i barndomen är kopplat till brott, som i sin tur medför negativa konsekvenser för framtida livschanser och sämre levnadsförhållanden som vuxen.

Brottsbelastade kvinnor tenderar att oftare ha erfårit mindre gynnsamma förhållanden i barndomen än bland männen

Estrada och Nilsson undersökte tidigare brottslighet och levnadsförhållanden hos män och kvinnor i en kohortstudie av personer födda 1953 i Storstockholm (Estrada och Nilsson 2012). Uppföljningen skedde 2001 när individerna var 48 år. Måttet på brott gällde att ha lagförts för brott eller, om det gällde brott i unga år, att ha blivit rapporterad till den dåvarande barnavårdsnämnden. Deltagarna delades in i fyra grupper: Individer som inte registrerats för brott, de som upphört med brott innan 20 års ålder, sena debutanter i brott (efter 19 års ålder) samt de som registrerats för brott såväl i ungdomen som i vuxen ålder. Grupperna jämfördes i fråga om socioekonomiska förhållanden och förekomsten av sociala problem hos uppväxtfamiljen i barndomen, särredovisat för kön.

Jämfört med gruppen som inte registrerats för brott visade studien att större andelar i de brottsregistrerade grupperna hade föräldrar med låg social klass, föräldrar som erhållit socialbidrag vid ett respektive upprepade tillfällen, föräldrar med alkoholmissbruk, föräldrar med psykiska problem samt fäder som lagförts för brott. Mönstret var att förekomsten av dessa förhållanden var mest markerade hos gruppen som både registrerats för brott i ungdomen

och i vuxen ålder. Totalt hade cirka en tredjedel av individerna i denna grupp växt upp i en familj som återkommande erhållit socialbidrag. De brottsbelastade kvinnorna tenderade att ha större andelar som haft mindre gynnsamma förhållanden i barndomen än motsvarande grupper bland männen. De brottsbelastade grupperna hade även sämre levnadsförhållanden vid 48 års ålder enligt olika indikatorer än de som inte registrerats för brott.

Studier från andra nordiska länder gällande registrerad brottslighet

Pojkar i Norge från hem med låg inkomst misstänktes för brott i unga år i större utsträckning än andra pojkar

En registerstudie från Norge undersökte registrerade misstankar för brott från åldern 10 år upp till åldern 18–22 år hos fem födelsekohorter av pojkar födda på 1980-talet, relaterat till familjens inkomst i barndomen och föräldrarnas utbildningsnivå (Galloway och Skardhamar 2010). Studien fann ett tydligt mönster av att pojkar från familjer med låg inkomst registrerades för brott i större utsträckning och i tidigare ålder än pojkar från familjer med hög inkomst. Resultaten tydde också på att det fanns skillnader längs ett kontinuum som inte var begränsat till de allra svagaste socioekonomiska grupperna. Mönstret gällde för alla typer av brott och för både allvarliga och mindre allvarliga brott. Studien fann även att föräldrarnas utbildningsnivå var viktigare än familjens inkomst ifråga om risken för debut i registrerad brottslighet.

Socioekonomisk status hos föräldrar hade samband med registrerad brottslighet bland unga män i Finland

I en finsk studie diskuterades att forskningen om social klass och brottslighet har dominerats av perspektiv som antar att socioekonomisk utsatthet i sig har en viktig påverkan på brottslighet (Savolainen m.fl. 2013). Studien undersökte alternativa hypoteser till detta antagande, härledda från ett socialt urvalsperspektiv som ser kontinuitet mellan generationer i antisocial benägenhet som den främsta källan till sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet. Detta är exempel på en teori som menar att det handlar om ett så kallat skensamband. Enligt detta perspektiv är det föräldrarnas individuella egenskaper som anses påverka såväl deras socioekonomiska situation som de beteendemässiga egenskaper de överför till sina barn.

I överensstämmelse med båda dessa perspektiv visade analyser av data gällande män (från en födelsekohort av personer födda 1987), tydliga samband mellan föräldrarnas socioekonomiska status, mätt genom yrkesställning, och männens registrerade brottslighet (i åldern 15–21 år). Som stöd för urvalsperspektivet fann författarna att: (1) detta samband var linjärt, vilket motsade idén att brott är begränsat till personer från de fattigaste familjerna; (2) specifikt föräldrarnas utbildningsnivå förklarade det mesta av sambandet mellan måttet på familjens socioekonomiska status och brottslighet; och (3) mått på brottsbenägenhet hos de studerade männen förmedlade i sin tur en betydande del av dessa effekter. Låg utbildningsnivå hos de studerade männen framstod dock som den viktigaste faktorn som kopplade ihop familjens socioekonomiska status med risken för brottslighet i begynnande vuxenålder.

I slutdiskussionen frågade sig författarna varför skillnader i gymnasieutbildning hade så starkt direkt inflytande på kriminellt beteende. De lyfte fram att Finland är ett postindustriellt samhälle där unga män med låg utbildning har svårt att finna arbete och som ett resultat av detta löper risk för socioekonomisk marginalisering. Många av dessa män får arbetslöshetsförmåner och andra former av inkomststöd som gör det möjligt för dem att tillbringa mycket av sin lediga tid med att konsumera alkohol i sällskap med jämnåriga. Helt uppenbart bidrar en sådan livsstil till höga våldsnivåer, rattfylleri och andra brott, menade författarna.

Personer som växt upp i familjer med konstant låg inkomst löpte störst risk att lagföras för våldsbrott i Danmark

En dansk registerstudie undersökte bland annat hur risken att bli lagförd för våldsbrottslighet i ung vuxenålder (15–33 år) var associerad med varierande inkomstnivåer hos individens föräldrar under uppväxten (Mok m.fl. 2018).²⁴ Föräldrarnas inkomst indelades från låg till hög i fem lika stora kategorier och mättes när de studerade individerna var 0, 5, 10 respektive 15 år. Studien fann negativa samband mellan föräldrars inkomst och risken för senare våldsbrottslighet för var och en av de åldrar då föräldrainskomsten mättes, samt att ju längre tid ett barn levde under sämre ekonomiska omständigheter, desto högre var de efterföljande riskerna för sådan brottslighet. Författarna menade att åtgärder mot de bakomliggande

²⁴ Studien baserades på alla personer födda i Danmark 1982–2000, som hade två danskfödda föräldrar och som var bosatta i Danmark på kohortmedlemmarnas 15-årsdagar.

orsakerna till ojämlikhet, i syfte att möjliggöra socioekonomisk rörlighet uppåt bland barnfamiljer, potentiellt sett skulle kunna minska riskerna för bland annat våldsamt beteende på längre sikt.

Självrapporterad brottslighet i relation till socioekonomisk bakgrund

Här följer ett par exempel på studier som innehåller självrapporterade uppgifter om brott i förhållande till socioekonomisk bakgrund. Den första inkluderar även registeruppgifter om brott, men den har ändå sorterats in under denna rubrik eftersom den också innehåller uppgifter om självrapporterad brottslighet.

Socioekonomisk bakgrund, betyg och brott i registerdata och i en självrapportundersökning i Sverige

En svensk studie undersökte sambanden mellan föräldrarnas sociala klass, betyg och kriminalitet bland unga (Ring och Svensson 2007). Hypotesen var att det finns ett samband mellan klassbakgrund och skolprestationer, som i sin tur är kopplat till risken för kriminalitet. Analyserna gällde två separata undersökningar. Dels en registerstudie baserad på personer i en födelsekohort, i vilken måttet på brott gällde lagföringar, dels en självrapportundersökning bland elever i årskurs nio. Måttet på social klass byggde i bägge materialen på en tredelad indelning av Statistiska centralbyråns kod för socioekonomisk indelning (SCB 1982), utifrån den förälder som hade högst värde: 1) arbetare (ej facklärd och facklärd); 2) lägre tjänstemän och tjänstemän på mellannivå; 3) högre tjänstemän och akademiker.

Sambanden mellan måttet på social klass och brottsbelastning var likartade i de bägge materialen. Analyserna visade att det fanns ett samband mellan social klass hos föräldrarna och kriminalitet hos ungdomarna i båda undersökningarna, men att detta samband var svagt (cirka $r=-0,10$). Det indikerade att arbetarklassbakgrund tenderade att vara förknippat med en högre nivå av brottsbelastning och hög social klass med en lägre nivå. Detta samband blev dock i princip obefintligt vid statistisk kontroll för betydelsen av skolbetyg.

Författarna drog slutsatsen att social klassbakgrund verkar ha en viss effekt på kriminalitet bland unga, och att denna effekt tycks beror på skillnader mellan olika socioekonomiska grupper i skolprestationer, mätt genom betyg.

Låg social klass hos föräldrarna var förknippat med ökad risk för låga betyg, som i sin tur tenderade att vara kopplat till ökad risk för brott. Denna så kallade förmedlande effekt var påtaglig i både registerstudien och självrapportstudien och för både pojkar och flickor.

Ökande socioekonomiska skillnader över tid i självrapporterad brottslighet bland finska elever

En finsk studie undersökte relationerna mellan ett tudelat mått på relativt omfattande självrapporterad brottslighet och socioekonomiska faktorer gällande låg utbildning hos föräldrar, att inte bo hos båda föräldrarna samt föräldrars arbetslöshet, utifrån återkommande skolundersökningar bland elever 14–16 år, genomförda mellan 2000 och 2015 (Knaappila m.fl. 2019). Studien fann samband i förväntad riktning mellan brottslighet och de enskilda socioekonomiska indikatorerna, samt med ett sammansatt (kumulativt) mått av de studerade faktorerna. Detta gällde för bägge könen. Studien fann också att även om delaktigheten i mer omfattande brottslighet endast varierade förhållandevis lite mellan 2000 och 2015 i undersökningarna totalt sett, ökade den avsevärt bland ungdomar som hade många av de socioekonomiska riskfaktorerna, på en skala som gick från noll till fyra. Bland pojkar med fyra socioekonomiska riskfaktorer ökade andelen som uppgav att de begått relativt omfattande brottslighet från 46 till 73 procent medan den minskade från 9 till 6 procent bland pojkar som inte hade någon av riskfaktorerna. Motsvarande siffror för flickor var en ökning från 22 till 51 procent i gruppen med flest socioekonomiska riskfaktorer och en minskning från 5 till 3 procent bland dem med ingen. Slutsatserna var att resultaten tydde på att de socioekonomiska skillnaderna i brottslighet ökat bland finländska ungdomar under de senaste decennierna och att program för förebyggande insatser bör ta hänsyn till socioekonomiska faktorer.

Studier på syskon om ärftliga och socioekonomiska faktorerers betydelse för brott

Som nämndes i kapitlet om förklaringar för sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet finns det en forskningsinriktning som intresserar sig för den relativa betydelsen av ärftliga och andra faktorer, däribland socioekonomiska, för brottslighet bland individer. I de nordiska länderna har det gjorts flera studier inom detta forskningsområde med fokus på likheter och skillnader i brottsligt beteende bland personer som är syskon eller icke-syskon. I detta avsnitt ges exempel på sådana studier.

En svensk tvillingstudie om genetisk påverkan på brottslighet bland unga

Tuvblad med kollegor undersökte i en studie på 1 480 tvillingar födda 1985–1986 om familjens socioekonomiska status och grannskapets socioekonomiska nivå hade inverkan på genetiska och miljömässiga effekter på självrapporterat antisocialt och brottsligt beteende hos tvillingarna, i åldern 16–17 år (Tuvblad m.fl. 2006). Forskarna använde statistiska analysmetoder för att testa om socioekonomisk status interagerade med genetiska och miljömässiga riskfaktorer för antisocialt beteende hos ungdomarna.

Studien fann att genetisk påverkan på antisocialt beteende var mer framträdande hos ungdomar från socioekonomiskt mer gynnade miljöer, medan delade miljöfaktorer var mer betydelsefull för ungdomar från socioekonomiskt mindre gynnade miljöer. Betydelsen av ärftliga faktorer för antisocialt beteende befanns vara högre för flickor än pojkar, oavsett socioekonomisk bakgrund. Resultaten tydde enligt författarna på att olika interventionspolitik bör övervägas inom olika socioekonomiska bostadsområden. I socioekonomiskt gynnade områden kan det vara mer fruktbart att fokusera på individuellt baserade förebyggande åtgärder. I socioekonomiskt missgynnade områden kan interventioner och förebyggande åtgärder förväntas vara mer effektiva på områdesnivå, för att ta hänsyn till delade miljöriskfaktorer.

Samband mellan syskon i brottslighet i förhållande till bakgrundsfaktorer

En annan svensk studie undersökte betydelsen av familjebakgrund och grannskapseffekter för kriminalitet genom att studera korrelationer mellan syskon i brottslighet (Eriksson m.fl. 2016).²⁵ En syskonkorrelation kan enligt författarna ses som ett mått på betydelsen av familjebakgrund och grannskapseffekter. Den inkluderar allt som delas av syskon: gener, föräldrarnas inkomster och föräldrarnas influenser, såväl som saker som inte direkt upplevs i hemmet, som skola, kyrka och grannskapseffekter (ibid. s. 224). Ju viktigare de faktorer som syskonen delar är, desto starkare är syskonkorrelationen.

²⁵ Studien byggde på ett representativt urval av cirka 700 000 personer födda mellan 1958 och 1968. Brottsligheten uppmättes i termer av deltagarnas lagföringar respektive fängelsedomar mellan åren 1973 och 2007.

Studien fann i ett första steg att det fanns korrelationer mellan syskon i att ha lagförts för brott respektive att ha dömts till fängelse. Det vill säga att om det ena syskonet lagförts för brott fanns en tendens att även det andra syskonet hade lagförts. Studien undersökte därefter vilka familjevariabler som var viktigast för att göra syskon lika när det gäller deras kriminella beteende. Analysen gällde i vilken grad föräldrarnas inkomst, utbildning, kriminalitet, respektive familjens struktur (t.ex. hushållsstorleken) försvagade korrelationen mellan syskonen i brottslighet. Studien fann att föräldrarnas kriminalitet och familjestrukturen spelade större roll för likheterna mellan syskon i deras delaktighet i brott än föräldrarnas inkomst och utbildning eller grannskapsegenskaper. Merparten av sambandet mellan syskon i brottslighet förklarades dock inte av dessa bakgrundsfaktorer. Resultaten var enligt författarna i linje med tidigare forskning om generationsöverskridande brottslighet.

En finsk studie av registrerad våldsbrottslighet och familjens inkomst

Sariaslan med kollegor undersökte i en finsk registerstudie sambanden mellan föräldrarnas inkomst i barndomen och senare förekomst av missbruk av droger, psykiatrisk ohälsa respektive registrerad våldsbrottslighet hos deltagarna (Sariaslan m.fl. 2021, Sariaslan 2021).²⁶ Studien fann i ett första steg att högre familjeinkomst var förenat med minskad risk för de olika typerna av problem. I ett andra steg gjordes nya analyser som också tog hänsyn till betydelsen av andra bakgrundsfaktorer. Då försvagades sambanden mellan inkomst och de olika utfallen med omkring hälften.

Därefter använde forskarna en mer avancerad analys, i vilken de jämförde risker mellan biologiska helsyskon för bland annat våldsbrott. Syskonen hade, på grund av att de fötts under olika år, växt upp i samma hushåll under perioder när familjen hade olika inkomstnivåer. Syskon delar i genomsnitt hälften av sin genetiska uppsättning och i varierande grad även uppväxtmiljön. Genom att studera sambanden inom familjer mellan syskon som växte upp under perioder då familjens ekonomi varierade, kunde analysen enligt författarna justera för dessa delade genetiska och miljömässiga faktorer. Analysen visade att syskonen löpte likartade risker att registreras för våldsbrottslighet oavsett vilken inkomst familjen hade. Relationen mellan familjeinkomst och våldsbrottslighet förklarades av

²⁶ Undersökningen innefattade 650 680 personer födda 1986–1996 i Finland som följdes från 15 års ålder till vuxen ålder.

syskonens delade genetik och miljö. Sambanden mellan familjeinkomst och våldsbrott överensstämde därför inte med en kausal tolkning enligt författarna. Författarna menade avslutningsvis att insatser som syftar till att förhindra förekomsten av exempelvis våld i låginkomstfamiljer skulle kunna överväga att rikta in sig på andra faktorer snarare än på inkomst.

Familjens inkomst, våldsbrottslighet hos unga och miljömässiga och genetiska riskfaktorer

En liknande registerstudie genomförd i Sverige undersökte om uppväxtfamiljens inkomst påverkade risken för senare våldsbrottslighet och drogmissbruk hos barnen och om sambanden i sin tur förklarades av genetiska och miljömässiga riskfaktorer (Sariaslan m.fl. 2014). Det var en rikstäckande studie bland födelsekohorter födda 1989–1993 och utfallen mättes i åldern 15–21 år. Resultaten visade att familjens inkomst var relaterad till både våldsbrott och drogmissbruk. Barn till föräldrar som tillhörde den femtedel som hade lägst inkomst hade en cirka sju gånger högre risk att lagföras för våldsbrott jämfört med jämnåriga som växt upp i den femtedel av familjerna som hade högst inkomst. Denna överrisk försvann dock när forskarna i analysen justerade för genetiska och miljömässiga faktorer som delades mellan kusiner och syskon. Liknande resultat återfanns för drogmissbruk.

Studier av illegal droganvändning i relation till socioekonomiska bakgrundsfaktorer

I artikelsökningen har hittats flera studier som fokuserar på användning av illegala droger eller registrerad narkotikabrottslighet i relation till socioekonomisk bakgrund. Här följer exempel på sådana studier.

Skolmisslyckande och låg socioekonomisk status hos föräldrar ökade risken för olagligt drogmissbruk

Gauffin med kollegor undersökte i en omfattande svensk registerstudie om socioekonomisk status (SES) i barndomen och skolmisslyckande predicerade olagligt drogmissbruk enligt olika indikatorer hos ungdomar och unga vuxna i åldern 16 till 20–35 år (Gauffin m.fl. 2013).²⁷ Föräldrars SES mättes utifrån en kombination av utbildningsnivå, inkomst och position på arbetsmarknaden. Skolmisslyckande definierades som ofullständiga eller

²⁷ Studien baserades på en födelsekohort av personer födda i Sverige 1973–1988.

mycket låga genomsnittliga avgångsbetyg från grundskolan. Studien fann att främst skolmisslyckande, men även låg SES hos föräldrar, var förknippat med ökad risk för olagligt drogmissbruk i ungdom och ung vuxenålder.

Utsatthet för fattigdom under uppväxten ökade risken för narkotikabrottslighet i vuxen ålder bland svenska födelsekohorter

En annan svensk registerstudie undersökte om fattigdom i barndomen och tonåren (i åldern 5–18 år) ökade risken för senare droganvändning och lagföringar för narkotikabrott (i åldern 19–31 år) (Manhica m.fl. 2020).²⁸ Måttet på fattigdom utgick från den disponibla hushållsinkomsten och angav om inkomsten låg under fattigdomsgränsen eller inte varje år från när barnet var 5 upp till 18 års ålder. Författarna identifierade fem grupper av utvecklingsvägar av fattigdom under uppväxten som gick från hushåll som aldrig varit fattiga till kroniskt fattiga. Studien fann i korthet att utsatthet för fattigdom tidigt i livet ökar risken för missbruksproblem och narkotikabrottslighet i vuxen ålder. Unga män och kvinnor som gick in i fattigdom i tonåren löpte störst risk.

Personer med högt utbildade föräldrar undgick att misstänkas för narkotikabrott i Norge

En norsk studie undersökte om indikatorer på föräldrars socioekonomiska status påverkade risken för att misstänkas för narkotikabrott, när hänsyn togs till självrapporterad narkotikabrottslighet samt andra potentiella påverkansfaktorer (Pedersen m.fl. 2022).²⁹ Studien fann att i relation till föräldrar med minst fyra års högskoleutbildning, kvarstod en förhöjd risk för unga som hade föräldrar med låg utbildningsnivå att registreras för narkotikabrott, när man i analysen statistiskt kontrollerade för inverkan av självrapporterad narkotikabrottslighet och en rad andra faktorer. Författarna drog slutsatsen att resultaten tydde på att ungdomar som har föräldrar med hög utbildning tycks undgå att misstänkas för narkotikabrott, även när de uppvisar liknande nivåer av självrapporterad narkotikabrottslighet som andra ungdomar.

²⁸ Studiepopulationen omfattade en kohort på individer som var födda mellan 1985 och 1990 och bodde i Sverige mellan 1990 och 2008.

²⁹ Studien använde data från en longitudinell undersökning av elever som var 12–19 år när studien påbörjades 1992. Den senaste uppföljningen gjordes år 2005.

Sammanfattning

De redovisade nordiska studierna ger ett tydligt stöd för de resultat som lyfts med utgångspunkt i de internationella forskningsammansättningarna om olika aspekter av sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet. Sambandet syns i nordiska studier som bygger på både självrapport och registerdata, och för både olika typer av traditionell brottslighet och narkotikabrott. Även enligt de nordiska studierna är sambandet överlag svagt, samtidigt som studier ändå visar på en tydlig överrisk för i synnerhet registrerad brottslighet bland dem från de mest socioekonomiskt missgynnade hemmen, jämfört med individer med en mer resursstark socioekonomisk bakgrund. Bland de svenska studierna visar till exempel Bäckman m.fl. (2020) att lagföringar för brott var sju gånger vanligare bland männen i åldern 15–24 år som kom från familjer med lägst inkomst, jämfört med männen som kom från familjer med högst inkomst. Bland kvinnor var motsvarande överrisk drygt fem. Sariaslan m.fl. (2014) fann att individer från de fattigaste familjerna hade en sju gånger högre risk att lagföras för våldsbrott jämfört med individer från familjerna med högst inkomst.

Enligt resultaten från de nordiska syskonstudierna beror en del av sambandet på ärftliga faktorer som påverkar risken för både social utsatthet och delaktighet i brott. Samtidigt fann Tuvblads (2006) studie att även om ärftliga faktorer påverkade risken för delaktighet i brott, hade sådana faktorer mer betydelse för brottslighet bland ungdomar från mer välbärgade hem än bland dem från mindre gynnsamma socioekonomiska förhållanden. Senare studier från både Sverige och Finland (Sariaslan m.fl. 2014, 2021) visar att överrisken för registrerad brottslighet bland personer från sämre socioekonomiska förhållanden förklaras av en kombination av ärftliga och miljömässiga faktorer, men utan att specificera vilka miljömässiga faktorer det handlar om.

I linje med den internationella forskningen om hur sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brott ska förklaras ger även den nordiska forskningen stöd åt slutsatsen att det inte är den socioekonomiska bakgrunden i sig som orsakar högre nivåer av delaktighet i brott. I stället beror de högre nivåerna på andra faktorer som samvarierar med socioekonomisk bakgrund. Jämfört med den internationella forskningen ger de redovisade nordiska studierna relativt få inblickar i vilka dessa viktiga faktorer är, men ett tydligt resultat som lyfts i flera nordiska studier är att

skillnader mellan olika socioekonomiska grupper i andelen som lyckas i skolan utgör ett viktigt mellansteg i förståelsen av den socioekonomiska bakgrundens betydelse för brottslighet (Gauffin m.fl. 2013, Ring och Svensson 2013, Savolainen m.fl. 2013, Bäckman m.fl. 2014).

Avslutande bedömning

Med utgångspunkt i tidigare forskningsöversikter, metaanalyser samt resultat från enskilda studier har rapporten beskrivit olika aspekter av den kunskap som finns om relationen mellan brottslighet och socioekonomisk bakgrund, i termer av de studerade personernas föräldrars eller uppväxtfamiljs socioekonomiska situation. Sammanfattningsvis visar genomgången följande:

- Överlag visar den samlade forskningen att det finns ett samband mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott. Personer från de lägre samhällsskikten har en ökad risk för kriminalitet jämfört med personer från en mer välbärgad bakgrund.
- Svenska *registerstudier* på hela födelsekohorter i befolkningen visar att lagföringar för brott är klart vanligare bland personer med föräldrar som har svaga socioekonomiska resurser än bland personer från mer resursstarka hem. Detta gäller för såväl män som kvinnor. Större studier från andra länder gällande registrerad brottslighet visar på samma tendens.
- Bilden är mer splittrad när det gäller studier från olika länder som undersökt *självrapporterad* brottslighet. Här förekommer det både studier som inte påvisar korrelation och studier med korrelationer i den förväntade riktningen. Den sammanvägda och övergripande tolkningen blir trots den mindre entydiga resultatbilden att en bakgrund med svaga socioekonomiska resurser ofta tenderar att vara förknippad med högre nivåer av självrapporterad brottslighet och antisocialt beteende. Även här gäller resultaten för bägge könen.
- Enligt metaanalyser finns det vanligtvis en negativ korrelation mellan socioekonomisk bakgrund och delaktighet i brott i storleksordningen 0,03–0,16, vilket brukar tolkas som att sambandet är svagt. Samtidigt kan även ett svagt samband innebära en betydande så kallad överrisk för brott hos de med de minst gynnsamma socioekonomiska förutsättningarna, om man jämför med personer från de mest resursstarka familjerna. Svenska studier har funnit att lagföringar för brott är flera gånger vanligare bland personer från familjerna med de lägsta inkomsterna jämfört med personer från familjerna med högst inkomst.

- *Hur sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och brottslighet bäst kan förstås och förklaras teoretiskt* saknas det idag konsensus om inom forskningen. Samtidigt finns en samstämmighet om att socioekonomisk bakgrund inte utgör en direkt orsak till brottsligt beteende. I stället beror sambandet på andra riskfaktorer som i olika grad samvarierar med familjens socioekonomiska förutsättningar.

Svenska födelsekortstudier visar tydligt att det sedan länge råder skillnader i att lagföras för brott mellan olika socioekonomiska grupper i samhället. Samtidigt åskådliggör undersökningarna att det är långt ifrån samtliga individer från hem med bristande resurser som blir lagförda för brott. Dessutom visar de att personer från fattiga familjer inte utgör majoriteten av de som lagförs. Resultat från metaanalyser och enskilda studier från olika länder och tider visar vidare att korrelationerna mellan indikatorer på socioekonomisk bakgrund och mått på brottsligt eller annat normbrytande beteende vanligtvis är relativt svaga, vilket betyder att en mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund under uppväxten varken är ett nödvändigt eller tillräckligt villkor för att personer ska utveckla en kriminell livsstil, och att prognosen för ett sådant utfall är högst osäker. Däremot tyder forskningen på att en bakgrund präglad av bristfälliga socioekonomiska resurser i kombination med en ansamling av riskfaktorer av olika slag (exempelvis tillåtande attityder till brott, svag självkontroll som gör det svårt att stå emot impulser, brottsliga kamrater, dåliga relationer till föräldrar, skolproblem) kan antas öka risken för brott betydligt. I många studier har det framkommit starkare samband mellan mått på brottsbelastning och sådana typer av riskfaktorer än med socioekonomisk bakgrund.

Även om det saknas en samsyn kring vilka specifika faktorer som samspelar för att öka risken för brottslighet bland personer med en mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund menar flera forskare att indikatorer på bristande socioekonomiska resurser hos familjen under uppväxten, tillsammans med olika riskfaktorer för brott, bör beaktas vid utformande av preventiva strategier (t.ex. Zych m.fl. 2021, Knaappila m.fl. 2019, Mok m.fl. 2018). I linje med detta framstår det som betydelsefullt att familjer i en utsatt socioekonomisk situation eller som har andra sociala problem får hjälp och stöd att hantera situationen, vilket även kan bidra till att minska risken för unga som växer upp under sådana förhållanden att involveras i kriminalitet. För personer som återkommande begår brott tyder resultaten på att det är viktigt vid utformande av insatser att ta hänsyn till familjesituationen, bland

annat familjens resurser, i kombination med risk- och skyddsfaktorer kopplade till andra miljöer samt lagöverträdarens individuella förutsättningar och behov. På ett mer övergripande plan kan det vara viktigt att motverka att det sker en koncentration av hushåll med svaga socioekonomiska resurser till vissa typer av bostadsområden.

Avslutningsvis ska påpekas att relationen mellan socioekonomisk bakgrund och brott kan förändras över tid. Upprepade svenska födelsekohortstudier av registrerad brottslighet har visat att det skett en polarisering genom att lagföringar för brott successivt blivit mer koncentrerat till personer från familjer med svaga ekonomiska resurser. Det är önskvärt att den typen av registerstudier fortsätter att följa utvecklingen. Men även upprepade självrapportstudier bland unga är värdefulla i sammanhanget. Det är därvidlag bra om det görs könsuppdelade analyser, vilket för övrigt gäller för studier på området generellt sett, för att ge underlag till att se om resultaten skiljer sig åt mellan män och kvinnor.

Referenser

- Agnew, R. (2016). Strain, economic status, and crime. I: Piquero, A. R. (red.), *The Handbook of Criminological theory*. Chichester: John Wiley & Sons. 209–240.
- Agnew, R., Matthews, S. K., Bucher, J., Welcher, A. N., & Keyes, C. (2008). Socioeconomic Status, Economic Problems, and Delinquency. *Youth & Society, 40*(2), 159–181.
- Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L., & Sušac, N. (2018). The internalising and externalising problems of adolescents in Croatia: Socio-demographic and family victimisation factors. *International Journal of Social Welfare, 27*(1), 88–100.
- Akers, R.L., Sellers, C.S. & Jennings, W.G. (2021). *Criminological theories: introduction, evaluation, and application*. (Eighth edition.) New York: Oxford University Press.
- Andershed, A-K. & Andershed, H. (2019). *Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken*. Underlag till Socialstyrelsens kunskapsstöd kring barn och unga som begår brott. Örebro: Örebro Universitet.
- Anderson, E. (1999). *Code of the street: Decency, violence, and the moral life of the inner city*. New York: Norton.
- Bao, Z., Zhang, W., Lai, X., Sun, W., & Wang, Y. (2015). Parental attachment and Chinese adolescents' delinquency: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Adolescence, 44*, 37–47.
- Basto-Pereira, M., & Farrington, D. P. (2022). Developmental predictors of offending and persistence in crime: A systematic review of meta-analyses. *Aggression and Violent Behavior, 65*.
- Bellair, P. E., & McNulty, T. L. (2005). Beyond the Bell Curve: Community Disadvantage and the Explanation of Black-White Differences in Adolescent Violence. *Criminology, 43*(4), 1 135–1 168.
- Bergman, L. R., & Andershed, A. K. (2009). Predictors and Outcomes of Persistent or Age-Limited Registered Criminal Behavior: A 30-Year

Longitudinal Study of a Swedish Urban Population. *Aggressive behavior*, 35(2), 164–178.

Berti, C. & Pivetti, M. (2019). Childhood economic disadvantage and antisocial behavior: Intervening factors and pathways. *Children and Youth Services Review* 97, 120–126.

Bing, R. L. & Coston, C. (2014). Inequality and Crime. I: Mitchell Miller, J. (red.), *The Encyclopedia of Theoretical Criminology*. Chichester: John Wiley & Sons.

Borg, E., & Westerlund, J. (2020). *Statistik för beteendevetare: faktabok*. (Fjärde upplagan). Stockholm: Liber.

Box, S., & Ford, F. (1971). The Facts Don't Fit: On the Relationship between Social Class and Criminal Behaviour. *Sociological Review*, 19(1), 31–52.

Braithwaite, J. (1981). The Myth of Social Class and Criminality Reconsidered. *American Sociological Review*, 46(1), 36–57.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Brottsförebyggande rådet, Brå (1998). *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling. En kunskapsinventering*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Återfall i brott. Mönster i risken för återfall bland lagförda personer*. Rapport 2012:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2022). *Skolundersökningen om brott 2021. Om utsatthet och delaktighet i brott*. Rapport 2022:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A. och Sivertsson, F. (2020). *Den ojämlika brottsligheten. Lagföringsutvecklingen i demografiska och*

socioekonomiska grupper 1973–2017. Rapport 2020:1. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A., & Shannon, D. (2014). The Life Course of Young Male and Female Offenders: Stability or Change Between Different Birth Cohorts? *British Journal of Criminology*, 54(3), 393–410.

Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A., & Sivertsson, F. (2021). Socioekonomisk bakgrund och brott: Har ojämlikheten ökat eller minskat över tid? I: Suhonen, D., Therborn, G. & Weithz, J. (red.), *Klass i Sverige: Ojämlikheten, makten och politiken i det 21:a århundradet*. Lund: Arkiv förlag. 348–363.

Chilton, R. & Triplett, R. (2015). Crime and Class. I: Wright, J. D. (red.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Elsevier. 122–126.

Cloward, R., & Ohlin, L. (1960). *Delinquency and Opportunity*. Glencoe: Free Press.

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Glencoe: Free Press.

Costelloe, M. T. & Michalowski, R. J. (2014). Social Class and Crime. I: Mitchell Miller, J. (red.), *The Encyclopedia of Theoretical Criminology*. Chichester: John Wiley & Sons.

de Ribera, O. S., Trajtenberg, N., Shenderovich, Y., & Murray, J. (2019). Correlates of youth violence in low- and middle-income countries: A meta-analysis. *Aggression & Violent Behavior*, 49, Article 101306.

Delegationen mot segregation, (Delmos) (2021). *Segregation i Sverige. Årsrapport 2021 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling*. Delmos 2021/334. Delegationen mot segregation.

Dennison, C. R. (2016). “Keeping up with the Joneses?” How Perceived SES Moderates the Relationship between Economic Problems and Instrumental Crime. *Deviant Behavior*, 37(10), 1 118–1 131.

Derzon, J. H. (2010). The correspondence of family features with problem, aggressive, criminal, and violent behavior: a meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 6(3), 263–292.

Dobbie, W., Grönqvist, H., Niknami, S., Palme, M. & Priks, M. (2019). *När en förälder döms till fängelse. Vilka är effekterna på barnens livschanser?* Stockholm: Institutet för arbetsmarknad och utbildningspolitisk utvärdering.

Doom, J. R., Vanzomeren-Dohm, A. A., & Simpson, J. A. (2016). Early unpredictability predicts increased adolescent externalizing behaviors and substance use: A life history perspective. *Development & Psychopathology*, 28(4pt2), 1 505–1 516.

Dunaway, R. G., Cullen, F. T., Burton Jr., V. S., & Evans, T. D. (2000). The Myth of Social Class and Crime Revisited: An Examination of Class and Adult Criminality. *Criminology*, 38(2), 589–632

Duncan, G. J., Magnuson, K., & Votruba-Drzal, E. (2017). Moving Beyond Correlations in Assessing the Consequences of Poverty. *Annual review of psychology*, 68, 413–434

Ellis, L., & Das, S. (2013). Delinquency, Androgens, and the Family: A Test of Evolutionary Neuroandrogenic Theory. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 57(8), 966–984.

Ellis, L., Farrington, D. P., & Hoskin, A. W. (2019). *Handbook of crime correlates*. Second Edition. London: Academic Press.

Entner Wright, B. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Silva, P. A. (2001). The Effects of Social Ties on Crime Vary by Criminal Propensity: A Life-Course Model of Interdependence. *Criminology*, 39(2), 321–351.

Eriksson, K. H., Hjalmarsson, R., Lindquist, M. J., & Sandberg, A. (2016). The importance of family background and neighborhood effects as determinants of crime. *Journal of Population Economics*, 29(1), 219–262.

Estrada, F., & Nilsson, A. (2012). Does It Cost More to Be a Female Offender? A Life-Course Study of Childhood Circumstances, Crime, Drug Abuse, and Living Conditions. *Feminist Criminology*, 7(3), 196–219.

Farnworth, M., Thornberry, T. P., D. Krohn, M., & Lizotte, A. J. (1994). Measurement in the Study of Class and Delinquency: Integrating Theory and Research. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 31(1), 32–61.

- Farrington, D. P. (2015). Prospective longitudinal research on the development of offending. *Australian & New Zealand Journal of Criminology* 48, 314–335.
- Farrington, D. P. (2020). Childhood risk factors for criminal career duration: Comparisons with prevalence, onset, frequency and recidivism. *Criminal Behaviour & Mental Health*, 30(4), 159–171.
- Farrington, D. P., Coid, J. W., Hamett, L. M., JoUiffe, D., Soteriou, N., Tumer R. E., & West, D. J. (2006). *Criminal careers up to age 50 and life success up to age 48: New findings from the Cambridge Study in Delinquent Development*. London: Home Office Research Study 299.
- Farrington, D.P. & Welsh B. C. (2007). *Saving children from a life of crime: Early risk factors and effective interventions*. New York: Oxford University Press.
- Farrington, D.P., Piquero, A.R. & Jennings, W.G. (2013). *Offending from Childhood to Late Middle Age: Recent Results from The Cambridge Study on Delinquent Development*. New York: Springer.
- Fergusson, D., Swain, C. N., & Horwood, J. (2004). How does childhood economic disadvantage lead to crime? *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 45(5), 956–966.
- Folkhälsomyndigheten (2017). *Handledning för litteraturöversikter: Förutsättningar och metodsteg för kunskapsframtagande baserat på forskningslitteratur vid Folkhälsomyndigheten*. Folkhälsomyndigheten.
- Fontaine, N. M. G., Brendgen, M., Vitaro, F., Boivin, M., Tremblay, R. E., & Côté, S. M. (2019). Longitudinal associations between delinquency, depression and anxiety symptoms in adolescence: Testing the moderating effect of sex and family socioeconomic status. *Journal of Criminal Justice*, 62, 58–65.
- Galloway, T. A., & Skardhamar, T. (2010). Does parental income matter for onset of offending? *European Journal of Criminology*, 7(6), 424–441.
- Gauffin, K., Vinnerljung, B., Fridell, M., Hesse, M., & Hjern, A. (2013). Childhood socio-economic status, school failure and drug abuse: a Swedish national cohort study. *Addiction*, 108(8), 1 441–1 449.

- Gerra, G., Benedetti, E., Resce, G., Potente, R., Cutilli, A., & Molinaro, S. (2020). Socioeconomic Status, Parental Education, School Connectedness and Individual Socio-Cultural Resources in Vulnerability for Drug Use among Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(4), 1306.
- Gomes, H., Maia, A., & Farrington, D. (2018). Measuring offending: self-reports, official records, systematic observation and experimentation. *Crime Psychology Review*, 4(1), 26–44.
- Gutierrez, F. C., & Shoemaker, D. J. (2008). Self-Reported Delinquency of High School Students in Metro Manila: Gender and Social Class. *Youth & Society*, 40(1), 55–85.
- Hartering-Saunders, R. M., Rine, C. M., Wiczorek, W., & Nochajski, T. (2012). Family level predictors of victimization and offending among young men: Rethinking the role of parents in prevention and interventions models. *Children & Youth Services Review*, 34(12), 2 423–2 432.
- Hay, C., Fortson, E. N., Hollist, D. R., Altheimer, I., & Schaible, L. M. (2007). Compounded Risk: The Implications for Delinquency of Coming from a Poor Family that Lives in a Poor Community. *Journal of Youth & Adolescence*, 36(5), 593–605.
- Hemphill, J. (2003). Interpreting the Magnitude of Correlation Coefficients. *The American psychologist*, 58, 78–79.
- Hindelang, M. J., Hirschi, T., & Weis, J. G. (1979). Correlates of Delinquency: The Illusion of Discrepancy between Self-Report and Official Measures. *American Sociological Review*, 44(6), 995–1 014.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hoeve, M., Smeenk, W., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Van Der Laan, P. H., Gerris, J. R. M., & Dubas, J. S. (2007). Long-Term Effects of Parenting and Family Characteristics on Delinquency of Male Young Adults. *European Journal of Criminology*, 4(2), 161–194.
- Hubbard, D. J., & Pratt, T. C. (2002). A Meta-Analysis of the Predictors of Delinquency Among Girls. *Journal of Offender Rehabilitation*, 34(3), 1–34.

- Hällsten, M., Szulkin, R., & Sarnecki, J. (2013). Crime as a Price of Inequality? *British Journal of Criminology*, 53(3), 456–481.
- Ilhong Yun, Ball, J. D., & Hyeyoung Lim. (2011). Disentangling the Relationship Between Child Maltreatment and Violent Delinquency: Using a Nationally Representative Sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(1), 88–110.
- Jarjoura, G. R., Triplett, R. A., & Brinker, G. P. (2002). Growing Up Poor: Examining the Link Between Persistent Childhood Poverty and Delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 18(2), 159–187.
- Jennings, W.G., Loeber, R., Pardini, D.A., Piquero, A.R. & Farrington, D.P. (2016). *Offending from Childhood to Young Adulthood: Recent Results from the Pittsburgh Youth Study*. New York: Springer.
- Jesson, J. K., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). *Doing your literature review. Traditional and systematic techniques*. Los Angeles: SAGE.
- Jiang, S., & Dong, L. (2022). Social Control and Self-Control: A Serial Mediation Model from Economic Hardship to Juvenile Aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5/6), NP3175-NP3200.
- Johnson, R., E. (1980). Social Class and Delinquent Behavior. *Criminology*, 18(1), 86–93.
- Jolliffe, D., Farrington, D. P., Piquero, A. R., Loeber, R., & Hill, K. G. (2017). Systematic review of early risk factors for life-course-persistent, adolescence-limited, and late-onset offenders in prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 15–23.
- Junger-Tas, J. med flera (2012). *The Many Faces of Youth Crime: Contrasting Theoretical Perspectives on Juvenile Delinquency across Countries and Cultures*. New York: Springer.
- Karriker-Jaffe, K. J., Lönn, S. L., Cook, W. K., Kendler, K. S., & Sundquist, K. (2021). Young men's behavioral competencies and risk of alcohol use disorder in emerging adulthood: Early protective effects of parental education. *Development & Psychopathology*, 33(1), 135–148.

- Kirchner, E., E. (2017). Parental Socioeconomic Status. I: Schreck, C.J., Leiber, M.J., Miller, M.J., & Welch, K. (red.), *The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice*. John Wiley & Sons.
- Knaappila, N., Marttunen, M., Fröjd, S., Lindberg, N., & Kaltiala-Heino, R. (2019). Changes in delinquency according to socioeconomic status among Finnish adolescents from 2000 to 2015. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 7, 52–59.
- Krivo, L. J., Byron, R. A., Calder, C. A., Peterson, R. D., Browning, C. R., Kwan, M.-P., & Lee, J. Y. (2015). Patterns of local segregation: Do they matter for neighborhood crime? *Social Science Research*, 54, 303–318.
- Krohn, M. D., Lopes, G. & Ward, J. T. (2017). Effects of official intervention on later offending in the Rochester Youth Development Study. I: Farrington, D. och Murray, J. (red.), *Labeling Theory: Empirical Tests*. Advances in Criminological Theory, Vol. 18. London and New York: Routledge
- Lahlah, E., Lens, K. M. E., Bogaerts, S., & van der Knaap, L. M. (2013). When love hurts: assessing the intersectionality of ethnicity, socio-economic status, parental connectedness, child abuse, and gender attitudes in juvenile violent delinquency. *Child Abuse & Neglect*, 37(11), 1 034–1 049.
- Larzelere, R. E., & Patterson, G. R. (1990). Parental Management: Mediator of the Effect of Socioeconomic Status on Early Delinquency. *Criminology*, 28(2), 301–324.
- Lemert, E. M. (1951). *Social pathology: A systematic approach to the theory of sociopathic behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Lipsey, M. W., & Derzon, J. H. (1998). Predictors of violent or serious delinquency in adolescence and early adulthood: A synthesis of longitudinal research. I: Farrington, D. P., & Loeber, R (red.), *Serious and violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions*, Thousand Oaks: Sage. 86-105.
- Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M., Moffitt, T. E., Caspi, A., White, H., Wei, E. H., & Beyers, J. M. (2003). The development of male offending: Key findings from fourteen years of the Pittsburgh Youth Study. I: Thornberry, T.P., & Krohn, M.D. (red.), *Taking stock of delinquency: an*

overview of findings from contemporary longitudinal studies. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. 93–136.

Mak, A. S. (1990). Testing a psychosocial control theory of delinquency. *Criminal Justice & Behavior*, 17(2), 215–230.

Manhica, H., Straatmann, V. S., Lundin, A., Agardh, E., & Danielsson, A. (2021). Association between poverty exposure during childhood and adolescence, and drug use disorders and drug-related crimes later in life. *Addiction*, 116(7), 1747–1756.

Merton, R.K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672–682.

Miller, B. L. (2015). Social class and crime. I: Jennings, W. J. (red.), *The Encyclopedia of Crime & Punishment*. Chichester: John Wiley & Sons.

Moffitt, T. m.fl. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108, 2 693–2 698.

Mok, P. L. H., Antonsen, S., Pedersen, C. B., Carr, M. J., Kapur, N., Nazroo, J., & Webb, R. T. (2018). Family income inequalities and trajectories through childhood and self-harm and violence in young adults: a population-based, nested case-control study. *The Lancet. Public Health*, 3(10), e498–e507.

Morales, H., da Agra, C. & Matsuno, M. (2019). Antisocial behavior in juvenile offenders: A developmental bioecological approach. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 49(4), 354–365.

Murray, J., Cheliotis, L. K., & Maruna, S. (2007). Social factors and crime. I: Parker, M. (red.), *Dynamic security: The democratic therapeutic community in prison*. London: Jessica Kingsley.

Murray, J., Irving, B., Farrington, D. P., Colman, I., & Bloxsom, C. A. J. (2010). Very Early Predictors of Conduct Problems and Crime: Results from a National Cohort Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(11), 1198–1207.

Newburn, T. (2016). Social disadvantage, crime and punishment. I: Dean, H. & Platt, L. (red.), *Social advantage and disadvantage*. Oxford: Oxford University Press.

Nilsson, A., & Bäckman, O. (2022). Social förändring och ungdomsbrottslighet. I: Estrada, F., Flyghed, J., & Nilsson, A. (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur. 267–306.

Nilsson, A., Estrada, F., & Bäckman, O. (2017). The unequal crime drop: Changes over time in the distribution of crime among individuals from different socioeconomic backgrounds. *European Journal of Criminology*, 14(5), 586–605.

Nye, F. I., Short, J. F., & Olson, V. J. (1958). Socioeconomic Status and Delinquent Behavior. *American Journal of Sociology*, 63(4), 381–389.

Oliver, K. M. (2016). Poverty and Crime. I: Jennings, W. G. (red.), *The Encyclopedia of Crime and Punishment*. Chichester: John Wiley & Sons.

Parker, K. F. & Mancik, A. (2016). Inequality and Crime. I: Jennings, W. G. (red.), *The Encyclopedia of Crime and Punishment*. Chichester: John Wiley & Sons.

Pedersen, W., Moffitt, T. E., & von Soest, T. (2022). Privileged background protects against drug charges: A long-term population-based longitudinal study. *International Journal of Drug Policy*, 100, 103491.

Petrosino, A., Derzon, J., & Lavenberg, J. (2009). The Role of the Family in Crime and Delinquency: Evidence from Prior Quantitative Reviews. *Southwest Journal of Criminal Justice*, 6(2), 108–132.

Piotrowska, P., Stride, C., Croft, S., & Rowe, R. (2014). Socioeconomic status and antisocial behaviour among children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 35, 47–55.

Rekker, R., Keijsers, L., Branje, S., Koot, H., & Meeus, W. (2017). The interplay of parental monitoring and socioeconomic status in predicting minor delinquency between and within adolescents. *Journal of Adolescence*, 59, 155–165.

Rekker, R., Pardini, D.A., Keijsers, L., Branje, S.J., Loeber, R., & Meeus, W.H. (2015). Moving in and out of Poverty: The Within-Individual

Association between Socioeconomic Status and Juvenile Delinquency. *PLoS ONE*, 10(11): e0136461.

Richardson, W. J. & Richardson, C. (2005). Socio-economic class, school failure, juvenile delinquency, and the marginalization of youth. *International Journal of Diversity in Organizations, Communities and Nations* 5, 139–156.

Ring, J., & Svensson, R. (2007). Social Class and Criminality among Young People: A Study Considering the Effects of School Achievement as a Mediating Factor on the Basis of Swedish Register and Self-Report Data. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention*, 8(2), 210–233.

Sariaslan, A. (2021). Svag koppling mellan fattigdom och brottslighet. *Kvartal*, 23 juni 2021.

Sariaslan, A., Larsson, H., D’Onofrio, B.M., Långström, N., & Lichtenstein, P. (2014). Childhood family income, adolescent violent criminality and substance misuse: quasi-experimental total population study. *British Journal of Psychiatry*, 205(4), 286–290.

Sariaslan, A., Mikkonen, J., Aaltonen, M., Hiilamo, H., Martikainen, P., & Fazel, S. (2021). No causal associations between childhood family income and subsequent psychiatric disorders, substance misuse and violent crime arrests: a nationwide Finnish study of >650 000 individuals and their siblings. *International Journal of Epidemiology*, 50(5), 1 628–1 638.

Savolainen, J. (2010). Class, Inequality, and the Etiology of Crime. I: Shoham, S.G., Knepper, P. & Kett, M. (red.), *International Handbook of Criminology*. New York: Routledge. 541–566.

Savolainen, J., Eisman, A.B., Mason, W.A., Schwartz, J.A., Miettunen, J., & Järvelin, M. (2018). Socioeconomic disadvantage and psychological deficits: Pathways from early cumulative risk to late-adolescent criminal conviction. *Journal of adolescence*, 65, 16–24.

Savolainen, J., Mason, W. A., Lyyra, A.-L., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2017). Antisocial and Human Capital Pathways to Socioeconomic Exclusion: A 42-Year Prospective Study. *Developmental Psychology*, 53(8), 1 597–1 609.

- Savolainen, J., Paananen, R., Merikukka, M., Aaltonen, M., & Gissler, M. (2013). Material deprivation or minimal education? Social class and crime in an egalitarian welfare state. *Advances in life course research, 18*(3), 175–184.
- Simourd, L., & Andrews, D. A. (1994). Correlates of delinquency: A look at gender differences. *Forum on Corrections Research, 6*(1), 26-31.
- Skardhamar, T. (2009). Family Dissolution and Children's Criminal Careers. *European Journal of Criminology, 6*(3), 203–223
- Solakoglu, O., & Yuksek, D. A. (2020). Delinquency Among Turkish Adolescents: Testing Akers' Social Structure and Social Learning Theory. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology, 64*(5), 539–563.
- Sourander, A., Elonheimo, H., & Niemela, S. (2006). Childhood predictors of male criminality: A prospective population-based follow-up study from age 8 to late adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 45*(5), 578–586.
- Statistiska centralbyrån, (SCB) (1982). *Socioekonomisk indelning (SEI) 1982*. Mis 1982:4, Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Stattin, H., & Magnusson, D. (1989). The Role of Early Aggressive Behavior in the Frequency, Seriousness, and Types of Later Crime. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*(6), 710-718.
- Stevens-Watkins, D., & Graves, S. (2011). Risk and Protective Factors Among African American Adolescent Males That Predict Adult Involvement in the Criminal Justice System: Evidence from a National Sample. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice, 9*(2), 136–151.
- Tanner-Smith, E. E., Wilson, S. J., & Lipsey, M. W. (2013). Risk factors and crime. I: Cullen, F. T., & Wilcox, P. (red.), *The Oxford handbook of criminological theory*. New York: Oxford University Press. 89-111.
- Thornberry, T. P., & Krohn, M.D. (2000). The self-report method for measuring delinquency and crime. *Criminal Justice 2000, 4*. Washington DC: National Institute of Justice.
- Tittle, C. R., & Meier, R. F. (1990). Specifying the ses/delinquency relationship. *Criminology, 28*(2), 271–299.

- Tittle, C. R., Villemez, W. J., & Smith, D. A. (1978). The Myth of Social Class and Criminality: An Empirical Assessment of the Empirical Evidence. *American Sociological Review*, 43(5), 643–656.
- Trentacosta, C. J., Hyde, L. W., Shaw, D. S., & Cheong, J. (2009). Adolescent dispositions for antisocial behavior in context: the roles of neighborhood dangerousness and parental knowledge. *Journal of Abnormal Psychology*, 118(3), 564–575.
- Tuvblad, C., Grann, M., & Lichtenstein, P. (2006). Heritability for adolescent antisocial behavior differs with socioeconomic status: Gene–environment interaction. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(7), 734–743.
- Vugt, E., Loeber, R., & Pardini, D. (2016). Why is young maternal age at first childbirth a risk factor for persistent delinquency in their male offspring? Examining the role of family and parenting factors. *Criminal Behaviour & Mental Health*, 26(5), 322–335.
- Walsh, A. (2011). *Social class and crime: a biosocial approach*. London: Routledge.
- Walters, G. D. (2018). Getting Specific About Psychological Inertia: Mediating the Past Crime–Future Crime Relationship With Self-Efficacy for a Conventional Lifestyle. *Criminal Justice Review*, 43(2), 186–201.
- Walters, G. D. (2018). Sibling Delinquency as a Risk Factor for Future Offending. *Youth Violence & Juvenile Justice*, 16(4), 343–357.
- White, R. (2017). Social Class. I: Schreck, C. J. (red.), *The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Wikström, P.-O. H., & Treiber, K. (2016). Social Disadvantage and Crime: A Criminological Puzzle. *American Behavioral Scientist*, 60(10), 1232–1259.
- Wikström, P.-O. H., Oberwittler, D., Treiber, K., & Hardie, B. (2012). *Breaking rules: The social and situational dynamics of young people's urban crime*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Wright, B. R. E., Caspi, A., Moffitt, T. E., Miech, R. A., & Silva, P. A. (1999). Reconsidering the Relationship between Ses and Delinquency: Causation but Not Correlation. *Criminology*, 37(1), 175–194.

Zych, I., Farrington, D. P., Ribeaud, D., & Eisner, M. P. (2021). Childhood Explanatory Factors for Adolescent Offending: a Cross-national Comparison Based on Official Records in London, Pittsburgh, and Zurich. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 7(3), 308–330.

Özbay, Ö. (2006). Class and self-reported juvenile delinquency: Evidence from Turkey. *Journal of Criminal Justice*, 34(3), 237–249.

Bilageförteckning

Bilaga 1	Översiktstabell av enskilda studier.....	74
Bilaga 2	Kort om olika typer av forskningsöversikter.....	87

Bilaga 1 Översiktstabell av enskilda studier

Tabell B1 nedan innehåller en beskrivning av 32 studier från olika länder som redovisar bivariata korrelationer mellan indikatorer på socioekonomisk bakgrund och brottsbelastning eller antisocialt beteende. Tabellen anger vilken studie det handlar om, land där den genomfördes, studerad population, vilket eller vilka mått på socioekonomisk bakgrund respektive brott som användes (registrerad brottslighet eller självrapporterade uppgifter) och sambandens styrka.

Av studierna i översiktstabellen är knappt hälften från USA, och det finns ett par som bygger på undersökningar genomförda både i USA och i något annat land.³⁰ Bland övriga studier kommer nio från europeiska länder, tre från Kanada, Australien eller Nya Zeeland och tre från övriga delar av världen (två från Kina och en från Filippinerna).

Cirka två tredjedelar av studierna inbegrep personer av bägge könen medan en dryg tredjedel (11 stycken) enbart studerade män eller pojkar. En övervägande majoritet baserades på longitudinella undersökningar och en mindre andel på tvärsnittsstudier. Hälften av studierna publicerades mellan 2015 och 2022 och resterande andel tidigare.³¹ Ett mindre antal fokuserade på förekomst av våldsamt beteende³² medan övriga använde bredare eller flera mått på brott. En majoritet (24 stycken) av studierna använde sig enbart av självrapporterade uppgifter om brottslighet och antisocialt beteende, medan ett par uteslutande utgick från registeruppgifter om brott.³³ Fyra redovisade såväl självrapporterade som mått på registrerad brottslighet³⁴ och två använde sig av en kombination av registrerad brottslighet och självrapporterade uppgifter tillsammans med information från vårdnadshavare.³⁵

Antalet deltagare i de olika studierna varierar. En hel del av studierna baserades på urval som inte var representativa för befolkningen i stort bland den undersökta åldersgruppen i olika avseenden, till exempel att personer

³⁰ Kanada respektive Nederländerna (Ellis och Das 2013, Hoeve m.fl. 2007).

³¹ Totalt 14 studier publicerades mellan 2000–2014 och två under 1990-talet.

³² Bellair och McNulty 2005, Ilhong Yun m.fl. 2011, Lahlah m.fl. 2013, Jiang och Dong 2022.

³³ Savolainen m.fl. 2018, Karriker-Jaffe m.fl. 2022.

³⁴ Entner Wright m.fl. 2001, Larzelere och Patterson 1990, Trentacosta m.fl. 2009, Ring och Svensson 2007.

³⁵ Rekker m.fl. 2015, Vugt m.fl. 2016.

från en mindre välbärgad social bakgrund eller med en förhöjd risk för brott var överrepresenterade i den undersökta populationen.³⁶

³⁶ Doom m.fl. (2016), Trentacosta m.fl. (2016), Jarjoura m.fl. (2002), Larzelere och Patterson (1990), Walters (2018a, b).

Tabell B1. Översikt av bivariata korrelationer mellan indikatorer på socioekonomisk bakgrund och brott eller antisocialt beteende i olika studier.

Notera: SES är en förkortning av socioekonomisk status.

Studie	Studerad population	Land	Mått på socioekonomisk bakgrund	Registrerad brottslighet eller självrapporterad brottslighet (och/eller förekomst av antisocialt beteende)	Korrelationer mellan indikatorer på socioekonomisk bakgrund och mått på brott eller antisocialt beteende	Kort om huvudresultat, syfte eller slutsatser
Agnew, R., Matthews, S. K., Bucher, J., Welcher, A. N., & Keyes, C. (2008). Socioeconomic Status, Economic Problems, and Delinquency.	1 273 ungdomar i åldern 12–18 år som ingick i ett nationellt urval. (Data var från undersökningen "the 2002 Child Development Supplement" som ingick i "the Panel Study of Income Dynamics.").	USA	Olika mått: Ekonomiska problem i familjen (baserat på ett frågebatteri till den primära vårdnadshavaren), familjens inkomst, utbildningsnivå respektive yrkesstatus hos familjeöverhuvudet, om familjen låg under fattigdomsgränsen, förekomst av försörjningsstöd samt ett sammansatt mått på socioekonomisk status (SES) av familjens inkomst, familjeöverhuvudets utbildningsnivå och yrkesstatus.	Självrapporterad.	Korrelationen (r) med ekonomiska problem var 0,10, familjens inkomst -0,04, utbildningsnivå -0,01, yrkesstatus -0,04, sammansatt mått på SES 0,00, familj i fattigdom 0,01, samt erhållit försörjningsstöd -0,01.	Studien fann att sambandet mellan ekonomiska problem och brottslighet var olinjärt, så att endast erfarenheten av flera ekonomiska problem i familjen var förknippad med högre brottslighet, samt att sambandet mellan SES och ekonomiska problem endast var måttligt till storleken.
Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L., & Sušac, N. (2018). The internalising and externalising problems of adolescents in Croatia: Socio-demographic and family victimisation factors.	Ett nationellt representativt urval av 1 780 elever i sjunde klass i grundskolan och fjärde klass i gymnasiet. Medelålder 13 respektive 18 år.	Kroatien	Moderns respektive faderns utbildningsnivå (på en tregradig skala) samt elevernas uppfattning om familjens ekonomiska ställning (om den var sämre, lika bra eller sämre än andras).	Självrapporterad förekomst av externaliserande beteenden (regelbrytande och aggressivt beteende enligt en skala av Achenbach).	Korrelationen (r) med moderns utbildningsnivå var -0,01, med faderns utbildningsnivå -0,01 och med familjens ekonomiska ställning -0,01.	Studien undersökte ungas problem i relation till sociodemografiska egenskaper och upplevt familjevåld. Internaliseringsproblem var mer närvarande hos kvinnliga tonåringar, hos tonåringar som upplevde ekonomiska svårigheter i familjen och hos dem vars biologiska föräldrar inte bodde tillsammans. Mer externaliserande problem rapporterades i slutet av tonåren av studenter som bodde i stora städer och vars familjer hade antingen låg eller över genomsnittlig ekonomisk status. Ungdomar som har upplevt våld i familjen

						löpte högre risk att utveckla internaliserande och/eller externaliserande problem.
Bao, Z., Zhang, W., Lai, X., Sun, W., & Wang, Y. (2015). Parental attachment and Chinese adolescents' delinquency: The mediating role of moral disengagement.	Analysen baseras på ett urval av 1 766 elever i årskurs 7 till 11 i tre skolor i ett urbant område i södra Kina. Medelåldern på deltagarna var drygt 14 år.	Kina	Ett sammansatt mått av familjens ekonomiska resurser, föräldrarnas utbildning och föräldrarnas yrkesstatus.	Självrapporterad.	Korrelationen var $r=-0,05$	Efter att ha kontrollerat för kön, ålder, socioekonomisk status och skoltillhörighet, fann man att stark föräldraanknytning var negativt associerad med ungdomsbrottslighet och detta negativa samband förmedlades helt av omfattningen av ungdomens urskuldande inställning till brott (mätt genom "the Moral Disengagement Scale").
Bellair, P. E., & McNulty, T. L. (2005). Beyond the Bell Curve: Community Disadvantage and the Explanation of Black-White Differences in Adolescent Violence.	Ungdomar (n=10 131) från en longitudinell undersökning ("the National Longitudinal Survey of Adolescent Health"). Den första datainsamlingen skedde 1994 då deltagarna var 11–20 år och den andra år 1996.	USA	Föräldrarnas utbildningsnivå (dikotomt mått på om bägge föräldrarna hade examen från college eller inte). Samt ett mått på familjens inkomst.	Självrapporterad delaktighet i våld.	Korrelationen mellan föräldrars utbildning och delaktighet i våld vid första datainsamlingen var $r=-0,09$ och $r=-0,06$ vid uppföljningen. Motsvarande korrelationer med familjens inkomst var $r=-0,07$ respektive $r=-0,05$. (Korrelationerna mellan våld och ett mått på grannskapets socioekonomiska utsatthet var $r=0,08$ respektive $r=0,06$.)	Studien undersökte verbal förmåga som en förklaring till skillnader i våld mellan vita och svarta ungdomar. Resultaten tydde på att verbal förmåga har en indirekt effekt på våld genom skolprestationer, men verbal förmåga kunde inte svara för den större delaktigheten i våld bland svarta ungdomar. Författarna menade att analysen överensstämde mest med en sociologisk modell som ser på sambandet mellan ras och våld som ett resultat av samhälleliga faktorer.
Dennison, C. R. (2016). "Keeping up with the Joneses?" How Perceived SES Moderates the Relationship between Economic Problems and Instrumental Crime.	Analysen baseras på 14 754 deltagare i en longitudinell undersökning ("the National Longitudinal Study of Adolescent to Adult Health"). Data används från den första datainsamlingen 1994–1995 och den fjärde 2007–2008 när deltagarna var 26–32 år.	USA	Uppväxtfamiljens SES baserades på en femgradig skala av yrkesstatus, för den förälder som hade högst värde på skalan.	Självrapporterad brottslighet (i vuxen ålder).	Korrelationen mellan uppväxtfamiljens SES och brott var $r=-0,01$.	Studien undersökte sambandet mellan deltagarnas egna upplevda SES i vuxen ålder enligt en tiogradig skala, ekonomiska problem och brott. De som upplevde sig ha hög SES hade högst brottslighet om de ekonomiska problemen var små. Omvänt hade de med hög upplevd SES låg brottslighet om de ekonomiska problemen var stora.

Doom, J. R., Vanzomeren-Dohm, A. A., & Simpson, J. A. (2016). Early unpredictability predicts increased adolescent externalizing behaviors and substance use: A life history perspective.	220 personer från en longitudinell undersökning i Minnesota. Den studerade förstfödda personer till mödrar i fattiga hem och startade 1975–1979. Personerna följdes till 23 års ålder.	USA	Ett sammansatt mått av "the Duncan Socioeconomic Index", samt hushållets inkomst och moders utbildning, vid de olika uppföljningarna.	Självrapporterad brottslighet vid 16 och 23 års ålder, självrapporterade uppgifter vid 23 års ålder om registrerad brottslighet, (inkl. lindrigare förseelser).	Korrelationen med brottslighet vid 16 års ålder var $r=-0,06$, vid 23 års ålder $r=0,02$ och brottslighet vid 23 års ålder $r=-0,10$.	Studien undersöker om oförutsägbarhet i livsmiljön (förändringar hemvist, föräldrars samlevnad och föräldrarnas yrke) respektive kärva socioekonomiska förhållanden under uppväxten påverkar senare riskbeteenden. De högsta nivåerna av risktagande inträffade hos individer som upplevde mer tidig oförutsägbarhet och levde i kärvare miljöer.
Ellis, L., & Das, S. (2013). Delinquency, Androgens, and the Family: A Test of Evolutionary Neuroandrogenic Theory.	3 782 män och 7 688 kvinnor som var collegestudenter vid 20 universitet i USA och två i Kanada. Ålder 18–56 år (medelvärde 22)	USA och Kanada	Föräldrarnas utbildningsnivå och yrkesstatus, uppväxtfamiljens inkomstnivå respektive övergripande socioekonomiska status i barndom och i tonår.	Självrapporterad.	Korrelationer (r) mellan sju olika mått på SES och åtta olika typer av brott redovisades för männen respektive kvinnorna. Korrelationerna var genomgående svaga, $-0,10$ som mest (gällande sambandet mellan övergripande social status och användande av otillåtna droger bland män).	Studien undersökte om föräldrars socioekonomiska status och vänskapliga relationer mellan föräldrar och barn interagerar med testosteron (och möjligen andra androgener) för att påverka brottslighet. Resultaten tydde på att hos båda könen var relationer mellan föräldrar och barn och androgener signifikant associerade med brottslighet, men inte föräldrarnas sociala status.
Entner Wright, B. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Silva, P. A. (2001). The Effects of Social Ties on Crime Vary by Criminal Propensity: A Life-Course Model of Interdependence.	992 deltagare i en longitudinell studie av personer födda 1972–1973 i Dunedin ("the Dunedin Multidisciplinary Health and Development Study").	Nya Zeeland	Den genomsnittliga socioekonomiska statusen (yrkesstatus) för deltagarnas familjer under de första 15 åren av studien.	Självrapporterad och registrerad vid 21 års ålder.	Korrelationen var $r=-0,02$ med självrapporterad brottslighet och $r=-0,16$ med registrerad.	Studien prövade hypotesen att sociala bands effekter på brottslighet varierar som en funktion av individers benägenhet för brott. Resultaten tydde på att prosociala band, såsom utbildning, sysselsättning, familjeband och partnerskap, minskade risken för brott medan antisociala band, såsom brottsliga jämnåriga, befrämjade brottslighet, främst bland individer med låg självkontroll.
Fontaine, N. M. G., Brendgen, M., Vitaro, F., Boivin, M., Tremblay, R. E., & Côté, S. M. (2019). Longitudinal associations between delinquency, depression and anxiety symptoms in adolescence: Testing	1 515 ungdomar från en studie av en födelsekohort i en provins ("the Quebec Longitudinal Study of Child Development").	Kanada	Ett sammansatt mått av familjens inkomst, föräldrars utbildningsnivå och yrkesstatus. Mättes när deltagarna var 10 och 12 år.	Självrapporterad vid 15 och 17 års ålder.	Bland pojkar var korrelationen (r) med icke våldsam brottslighet vid 15 års ålder $-0,08$ och vid 17 års ålder $-0,06$. Motsvarande	Studien undersökte sambanden mellan brottslighet, depression och ångestsymtom. Resultaten tydde på att brottslighet och depressionssymtom utvecklades enligt en spiralmodell, så att beteendeproblem i barndomen ger upphov till

the moderating effect of sex and family socioeconomic status.					korrelationer bland flickor var -0,05 respektive -0,10. Bland pojkar var korrelationen med våldsam brottslighet vid 15 års ålder -0,10 och vid 17 års ålder -0,10. Motsvarande korrelationer bland flickor var -0,18 respektive -0,11.	depressionssymtom i mitten av tonåren, vilket i sin tur bidrar till fler brottsliga handlingar i slutet av tonåren. Familjens SES hade en påverkan på sambanden. Ångestsymtom vid 15 års ålder var associerade med icke-våldsam brottslighet vid 17 års ålder när familjens SES var låg, medan våldsbrottslighet vid 15 års ålder var associerad med ångestsymtom vid 17 års ålder när familjens SES var hög.
Gutierrez, F. C., & Shoemaker, D. J. (2008). Self-Reported Delinquency of High School Students in Metro Manila: Gender and Social Class.	Ett urval av 631 elever i nio kommunala och privata skolor i huvudstadsregionen. Ålder 12–17 år. Datainsamling juli 1998 till mars 1999.	Filippinerna	En tredelad skala på SES (som gick från låg till hög), och som var ett sammansatt mått av fyra indikatorer: faders yrke, moders yrke, bostadens och bostadsområdets standard, skolans socioekonomiska rykte (s. 64f, s. 80f).	Självrapporterad.	Bland pojkar var korrelationen (r) med prevalens i synlig ("overt") egendomsbrottslighet -0,12, dold ("covert") egendomsbrottslighet 0,01, vandalism -0,22, bedrägeri -0,14, våld -0,18 och narkotikabrott -0,01. Bland flickor var korrelationen med prevalens i synlig egendomsbrottslighet 0,16, dold egendomsbrottslighet 0,15, vandalism -0,02, bedrägeri 0,06, våld 0,04 och narkotikabrott 0,12.	Våldsbrott och synlig egendomsbrottslighet var vanligare bland pojkar med låg SES. Bland flickor var det istället de med hög SES som uppgav högre brottslighet på de flesta av måtten.
Harteringer-Saunders, R. M., Rine, C. M., Wiczorek, W., & Nochajski, T. (2012). Family level predictors of victimization and offending among young men: Rethinking the role of parents in prevention and interventions models.	Män (n = 625) som ingick i en longitudinell undersökning ("The Buffalo Longitudinal Study of Young Men"). Åldern var 16–19 år vid första datainsamlingen 1992–1993. En uppföljning gjordes 1994–1995.	USA	Ett kombinerat mått av medelinkomst och utbildningsnivå för föräldrar eller vårdnadshavare.	Självrapporterad.	Korrelationen var $r=-0,05$ vid första datainsamlingen och $r=-0,00$ vid uppföljningen.	Studien undersökte faktorer på individ-, familje- och grannskapsnivå som prediktorer för viktimering och brottslighet bland ungdomar. Föräldrars tillsyn ("monitoring") var en signifikant prediktor för viktimering och brottslighet vid båda datainsamlingarna och att ha en ensamstående förälder var en signifikant

						prediktor för brottslighet vid första datainsamlingen.
Hay, C., Fortson, E. N., Hollist, D. R., Altheimer, I., & Schaible, L. M. (2007). <i>Compounded Risk: The Implications for Delinquency of Coming from a Poor Family that Lives in a Poor Community.</i>	Ett nationellt urval av unga ("the National Survey of Children"). Analysen gäller 1 423 ungdomar i åldern 12–16 år (medelålder 14 år), 1981.	USA	Familjens inkomst, föräldrars utbildningsnivå, arbetslösa föräldrar, att familjen fått försörjningsstöd, sammansatt mått på familjens fattigdom, sammansatt mått på fattigdom i bostadsområdet (indelning i områden baserat på postnummer) gällande medelinkomst, utbildningsnivå, arbetslöshet, andel hushåll med försörjningsstöd.	Självrapporterad.	De socioekonomiska variablerna var kodade så att höga värden indikerade lägre socioekonomiska resurser. Korrelationerna för de olika variablerna var: Familjens inkomst ($r=0,03$), föräldrars utbildning ($r=0,02$), arbetslösa föräldrar ($r=0,13$), försörjningsstöd ($r=0,05$), familjens fattigdom (sammansatt mått) ($r=0,09$), fattigdom på områdesnivå ($r=0,04$).	Effekten av låg familjeinkomst och föräldrars arbetslöshet på brott var större vid högre nivåer av fattigdom på områdesnivå.
Hoeve, M., Smeenk, W., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Van Der Laan, P. H., Gerris, J. R. M., & Dubas, J. S. (2007). <i>Long-Term Effects of Parenting and Family Characteristics on Delinquency of Male Young Adults.</i>	Analysen baseras på 474 män från en longitudinell studie i Pittsburg (the Pittsburgh Youth Study) och 128 män från en longitudinell studie i Nederländerna (the Child Rearing and Family in the Netherlands Study). Mättet brott gällde när deltagarna var i åldern 20–25 år.	USA och Nederländerna	Familjens SES i barndomen.	Självrapporterad.	Korrelationen (Spearman's rho) var $-0,08$ bland männen från Pittsburg och $-0,05$ bland männen i studien från Nederländerna.	Bristen på ordnade och strukturerade aktiviteter inom familjen under tonåren var en stark prediktor för brottslighet i ung vuxen ålder, när tidigare aggression och demografiska variabler beaktades. Inget stöd hittades för samband mellan auktoritära respektive auktoritativa uppfostringsmönster och senare brottslighet. Tidigare identifierade familjefaktorer som socioekonomisk status, föräldratillsyn, bestraffning och föräldraanknytning var inte relaterade till brottsligt beteende i ung vuxen ålder.
Ilhong Yun, Ball, J. D., & Hyeyoung Lim. (2011). <i>Disentangling the Relationship Between Child Maltreatment and Violent Delinquency: Using a Nationally Representative Sample.</i>	Baseras på en longitudinell undersökning av ett nationellt representativt urval unga 1994–1995 i årskurs 7–12 (the National Longitudinal Study on Adolescent Health, Add Health). Analysen gäller 3 472 unga i tidig vuxenålder vid en uppföljning 2001–2002.	USA	Hushållets inkomst: Mått på föräldrars inkomst vid första datainsamlingen.	Självrapporterat våld.	Korrelationen mellan föräldrars inkomst och delaktighet i våld var $r=-0,07$, våldsfrekvens $r=-0,06$, och delaktighet uteslutande i våld och inte egendomsbrott $r=-0,07$.	Studien fann, i motsats till tidigare forskning, att utsatthet för fysisk misshandel som barn inte var förknippat med framtida våldsbrott, medan utsatthet för sexuella övergrepp och försummelse var det. Studien fann inte några inverkanseffekter av kön, SES och religiositet på

	(Översampling skedde av minoritetsgrupper, s 93.)					sambandet mellan utsatthet för dålig behandling som barn och våldsbrott.
Jarjoura, G. R., Triplett, R. A., & Brinker, G. P. (2002). Growing Up Poor: Examining the Link Between Persistent Childhood Poverty and Delinquency.	Baseras på en longitudinell undersökning av ett urval unga 1979 ("the National Longitudinal Survey of Youth"). Analysen gäller 1 371 barn i åldern 10–15 år till mödrar i det ursprungliga urvalet. Intervjuer med mödrarna och barnen insamlades 1992. (Barn till mödrar som var unga, fattiga och som tillhörde minoritetsgrupper var överrepresenterade i urvalet.)	USA	Olika mått på tid i fattigdom under uppväxten (att den unge tillhörde en familj med inkomster under fattigdomsnivån).	Självrapporterad.	Korrelationen mellan ett mått på längsta sammanhängande period av fattigdom under uppväxten och misshandel var $r=0,11$, med egendomsbrott $r=0,16$ och med en sammanslagen skala över "delinquency" $r=0,20$.	Forskarna förutspådde att effekten av fattigdom skulle förmedlas av ett antal faktorer, inklusive kognitiv stimulans och förmåga, familjeinteraktion, familjestruktur och kamratinflytande. Resultaten befanns stödja denna förutsägelse. Effekten av fattigdom minskade med tillägg av dessa variabler till den statistiska modellen. Ändå var ihållande fattigdom fortfarande signifikant relaterat till brott efter kontroll för dessa andra faktorer. Dessa fynd vittnade enligt forskarna om vikten av fattigdom trots dess ringa bidrag till förklarar varians.
Jiang, S., & Dong, L. (2022). Social Control and Self-Control: A Serial Mediation Model from Economic Hardship to Juvenile Aggression.	Ett urval av 1 280 elever från skolor i en provins i Kina. Ålder 14–18 år (medelvärde 16 år). Tvärsnittsundersökning.	Kina	Måttet på ekonomisk utsatthet gick från låg till hög och byggde på ett frågebatteri om i vilken grad familjen hade råd med olika saker, t.ex. "Min familj har inte tillräckligt med pengar att köpa nya kläder".	Självrapporterad frekvens av fysisk aggression (våldsutövning), verbal aggression och relationell aggression.	Korrelationen mellan ekonomisk utsatthet och fysisk aggression var $r=0,12$, med verbal aggression $r=0,10$ och med relationell aggression $r=0,12$.	Ekonomiska svårigheter var relaterade till en låg nivå av sociala band, vilket i sin tur ledde till en låg nivå av självkontroll, vilket ökade fysisk, verbal, och relationell aggression hos ungdomarna. Utövare av förebyggande insatser skulle kunna ägna mer uppmärksamhet åt ekonomiskt missgynnade ungdomar genom att hjälpa dem att förbättra sin självkontroll och förbättra kvaliteten på sina sociala relationer.
Karriker-Jaffe, K. J., Lönn, S. L., Cook, W. K., Kendler, K. S., & Sundquist, K. (2021). Young men's behavioral competencies and risk of alcohol use disorder in emerging adulthood: Early protective effects of parental education.	Män (n = 451 054) födda i Sverige mellan 1972 och 1982, som ingick i värnpliktsregistret.	Sverige	Biologisk förälders utbildningsnivå (för den förälder som hade högst utbildning).	Registrerad brottslighet i åldern 15–18 och 19–25 (lagföringar för olika typer av brott).	Korrelationen med brott i åldern 15–18 var $r=-0,09$ och med brott i åldern 19–25 $r=-0,11$.	Studien undersökte hur tidig exponering för externaliserande beteenden hos föräldrarna (alkoholmissbruk, kriminalitet, narkotikamissbruk) kan bidra till utvecklingen av alkoholmissbruk med hänsyn tagen till andra faktorer inom olika områden. Studien fann att erfarenheter och kompetenser i det tidiga livet har större betydelse för unga män från familjer med lägre socioekonomisk status (SES) än från familjer med högre SES. Yrkesmässig

						framgång kan vara en förbisedd källa till motståndskraft för unga män från familjer med låg SES.
Lahlah, E., Lens, K. M. E., Bogaerts, S., & van der Knaap, L. M. (2013). When love hurts: assessing the intersectionality of ethnicity, socio-economic status, parental connectedness, child abuse, and gender attitudes in juvenile violent delinquency.	Analysen baseras på två urval. Dels 364 pojkar från fem gymnasieskolor. Dels 113 pojkar ålder 15–18 år från samma område som skolorna, men som inte gick i de skolorna, och som stod under övervakning för brott. Endast pojkar som själva betecknade sig som "Dutch" eller "Morrocan Dutch" ingick i analysen.	Nederländerna	Familjens västånd: en femgradig skala skapad från frågor till de unga om hur rik deras familj var i förhållande till andra (höga värden indikerade fattig). Samt två mått gällande om fadern respektive modern var arbetslös eller inte.	Självrapporterat våld.	Bland skolpojkar var korrelationen med familjens västånd $r=0,13$, arbetslös fader $r=0,05$ och arbetslös moder $r=0,04$. Bland pojkar som stod under övervakning var motsvarande korrelationer $r=0,31$, $r=0,34$ och $r=0,40$.	Studien undersökte i statistiska modeller hur faktorer rörande samhörighet med föräldrar, utsatthet för illa behandling i hemmet och konventionella könsattityder förmedlade effekter av SES och etnisk grupptillhörighet på våld. Bland skolpojkar förklarade modellen knappt något av variansen i våld. Bland pojkar under övervakning förklarade modellen stor andel av variansen. Bland dessa förmedlades effekten av etnicitet och SES av de mellanliggande variablerna. Samhörighet med föräldrar hade i sig de största effekterna i denna grupp.
Larzelere, R. E., & Patterson, G. R. (1990). Parental Management: Mediator of the Effect of Socioeconomic Status on Early Delinquency.	Analysen baseras på 180 pojkar i en longitudinell studie ("the Oregon Youth Study") som startade 1980. En stor del av familjerna hade låg socioekonomisk status. Brottsligheten mättes då pojkar gick i sjunde klass (ålder 13 år).	USA	Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå respektive yrkesstatus (enligt "the Hollingshead index").	Självrapporterad och registrerad.	Korrelationen (r) mellan föräldrars utbildningsnivå och registrerad brottslighet var $-0,17$ och självrapporterad $-0,20$. Motsvarande korrelationer med föräldrars yrkesstatus var $-0,09$ respektive $-0,16$.	Studien fann den direkta effekten av SES på brottslighet inte var signifikant efter kontroll för föräldrars uppfostringsförmåga, en faktor bestående av föräldrars övervakning av och kunskap om barnets förehavanden (s.k. "monitoring") samt utövande av konsekventa disciplinära åtgärder.
Mak, A. S. (1990). Testing a psychosocial control theory of delinquency.	739 ungdomar i årskurs 8 till 12 från nio skolor i olika regioner av Canberra. Medelålder 16 år.	Australien	Faderns utbildningsnivå.	Självrapporterad.	Korrelationen var $r=-0,12$	Studien testade en modifierad variant av Hirschis sociala bandteori. Drygt hälften av variansen i självrapporterad brottslighet förklarades av variabler gällande tro på lagens moraliska giltighet, sociala band till skola respektive föräldrar, tillsammans med variabler gällande impuls kontroll och emotionell empati, samt bakgrundsfaktorerna kön, ålder, splittrad familj och faders utbildning. Bakgrundsfaktorerna hade lägre förklaringsvärde än sociala

						band tillsammans med psykosociala faktorer.
Rekker, R., Keijsers, L., Branje, S., Koot, H., & Meeus, W. (2017). The interplay of parental monitoring and socioeconomic status in predicting minor delinquency between and within adolescents.	Analysen baseras på 824 deltagare i åldern 12–18 år från en longitudinell studie i Nederländerna ("the Research on Adolescent Development and Relationships Study").	Nederländerna	Ett sammansatt mått av föräldrarnas utbildningsnivå, deltagarnas utbildningsnivå och bostadsområdets socioekonomiska status.	Självrapporterad.	Korrelationen var $r=-0,15$	Låg-SES-ungdomar, men inte hög-SES-ungdomar, begick mer brott under perioder då deras föräldrar utövade mer kontroll än under andra perioder med mindre kontroll. I motsats till tidigare forskning tydde resultaten på att föräldrakontroll kan vara minst effektiv när det behövs som mest. Föräldrar med låg SES kanske inte använder kontrollen effektivt, och blir överkontrollerande när deras barn hamnar snett.
Rekker, R., Pardini, D.A., Keijsers, L., Branje, S.J., Loeber, R., & Meeus, W.H. (2015). Moving in and out of Poverty: The Within-Individual Association between Socioeconomic Status and Juvenile Delinquency.	Pojkar i den yngsta åldersgruppen från en longitudinell undersökning i Pittsburg som startade 1987 ("the Pittsburg Youth Study"). Analysen gäller 503 pojkar som deltog i 10 årliga uppföljningar. Ålder vid tionde uppföljningen cirka 18 år.	USA	Familjens SES var ett sammansatt mått baserat på vårdnadshavares utbildningsnivå, hushållsinkomst, yrkesstatus (baserat på "the Hollingshead index") och om hushållet erhållit försörjningsstöd. Bostadsdistriktets ekonomiska välbefinnande mättes genom hushållets medelinkomst, andel familjer under fattigdomsnivån, arbetslöshetsnivå och andel hushåll med försörjningsstöd.	Kombinerade mått. Självrapporterad brottslighet, uppgifter från vårdnadshavare samt registrerad brottslighet.	Familjens SES och lindrigare brottslighet ($r=-0,09$), måttlig brottslighet ($r=-0,13$), allvarlig brottslighet ($r=-0,14$). Grannskapets ekonomiska nivå och lindrigare brottslighet ($r=-0,03$), måttlig brottslighet ($r=-0,10$), allvarlig brottslighet ($r=-0,06$).	Ungdomarna hade större sannolikhet att begå brott i perioder då föräldrarnas SES var lägre än i perioder när föräldrarnas SES var högre.
Ring, J., & Svensson, R. (2007). Social Class and Criminality among Young People: A Study Considering the Effects of School Achievement as a Mediating Factor on the Basis of Swedish Register and Self-Report Data.	Studien baserades på två separata material. En registerstudie som omfattade 86 559 personer i en svensk födelsekohort födda 1975, och en självrapportstudie som omfattade 5 323 ungdomar i årskurs nio år 1995.	Sverige	Måttet på socioekonomisk bakgrund byggde i bägge materialen på en tredelad indelning utifrån den förälder som hade högst värde: 1) arbetare (ej facklärd och facklärd); 2) lägre tjänstemän och tjänstemän på mellannivå samt egna företagare; 3) högre tjänstemän och akademiker.	I registerstudien var det antal lagföringar i åldern 15–22 år. I självrapportstudien var det självrapporterad brottslighet.	I registerstudien var korrelationen $r=-0,10$. I självrapportstudien var korrelationen $r=-0,09$.	Låg social klass hos föräldrarna var förknippat med ökad risk för låga betyg, som i sin tur tenderade att vara kopplat till ökad risk för brott. Denna förmedlande effekt var påtaglig i både registerstudien och självrapportstudien och för både pojkar och flickor.
Savolainen, J., Eisman, A.B., Mason, W.A., Schwartz, J.A., Miettunen, J., & Järvelin, M. (2018). Socioeconomic disadvantage and psychological deficits:	Analysen baseras på 3 414 män som ingick i en kohortstudie från norra Finland ("the 1986 Northern Finland Birth Cohort Study"). Deltagarna	Finland	Moderns respektive faderns utbildningsnivå mättes på en tregradig skala (låg utbildningsnivå gavs höga värden), samt om deltagaren föddes in i ett hushåll där en eller båda	Registrerad brottslighet i åldern 15 till 19–20 år.	Korrelationen med faderns utbildningsnivå var 0,19 för egendomsbrott, 0,08 för narkotikabrott och 0,24 för våldsbrott.	Studien undersökte hur en ansamling av riskfaktorer vid tiden för födelsen (tonårsmoder, ensamstående förälder, att modern tidigare levte i en parrelation, rökning under graviditeten, att fadern

Pathways from early cumulative risk to late-adolescent criminal conviction.	följdes från den prenatala perioden till åldern 19–20 år.		föräldrarna hade försörjningsstöd eller sjukpension som enda inkomstkälla.		Motsvarande korrelationer med moderns utbildningsnivå var 0,07, 0,10 och 0,05. Korrelationen med måttet på inkomststöd var 0,12 med egendomsbrott, 0,08 med narkotikabrott respektive 0,14 med våldsbrott.	drack mycket, ekonomiskt utanförskap, och låg materiell standard i bostaden) hade samband med brott i ungdomen, och hur detta samband förmedlades dels via socioekonomisk utsatthet hos familjen, dels via individuella sårbarheter (hyperaktivitet, antisocialitet och inlärings-svårigheter). Både socioekonomisk utsatthet och individuella sårbarheter bidrog var för sig till ökad risk för brott.
Savolainen, J., Mason, W. A., Lyyra, A.-L., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2017). Antisocial and Human Capital Pathways to Socioeconomic Exclusion: A 42-Year Prospective Study.	En longitudinell undersökning av 369 personer födda 1959 som gick i 12 skolklasser i staden Jyväskylä som följts till åldern 50 år ("the Jyväskylä Longitudinal Study"). Sambandsanalyserna baseras på 216–369 personer (ibid. s. 1 603).	Finland	Uppväxtfamiljens SES baserades på faderns yrke (moderns om hon var enda familjeförsörjaren) och kodades 1=ej facklärare eller facklärare, 2=tjänsteman (lägre eller högre).	Självrapporterad brottslighet (i åldern 21–36 år).	Sambandet var $r=-0,07$.	Resultaten tydde på att tidiga skillnader i kognitiv förmåga och antisocialt beteende sätter igång en process av negativa livsresultat.
Solakoglu, O., & Yuksek, D. A. (2020). Delinquency Among Turkish Adolescents: Testing Akers' Social Structure and Social Learning Theory	Ett urval av 2 445 ungdomar (ålder 12–17 år) i skolor i ett tätbefolkat distrikt. Tvärsnittsstudie.	Turkiet	Ett sammansatt mått av föräldrarnas utbildningsnivå, yrke samt finansiella situation enligt en frågeskala till ungdomarna.	Självrapporterad.	Korrelationerna med sex olika dikotoma variabler gällande våldsamt beteende var mellan $r=0,02$ och $r=0,03$.	Studien testade Akers inlärningsteori om brott. Den fann att resultaten tydde på att inlärningsprocesser förklarar en stor del av variationen i våldsanvändning, och förmedlar effekter av sociala bakgrundsfaktorer på brottslighet.
Stevens-Watkins, D., & Graves, S. (2011). Risk and Protective Factors Among African American Adolescent Males That Predict Adult Involvement in the Criminal Justice System: Evidence from a National Sample.	Deltagarna var 2 274 afroamerikanska män som ingick i en longitudinell studie ("the National Longitudinal Study of Adolescent Health"). Analysen baseras på en uppföljning 2001–2002 då deltagarna var i åldern 18–28 år (medelvärde 22 år).	USA	Måttet på socioekonomisk status gällde föräldrarnas utbildningsnivå.	Självrapporterade uppgifter om registrerad kriminalitet.	Korrelationen var $r=-0,03$.	Studien undersökte risk- och skyddsfaktorer i tonåren för att uppleva åtgärder från det straffrättsliga systemet bland unga vuxna afroamerikanska män. Resultaten visade att droganvändning var en riskfaktor medan religiositet och bra skolresultat var skyddsfaktorer mot straffrättsliga åtgärder.
Trentacosta, C. J., Hyde, L. W., Shaw, D. S., & Cheong, J. (2009). Adolescent dispositions for antisocial behavior in context: the roles of neighborhood dangerousness and parental knowledge.	289 pojkar från en longitudinell undersökning i ett distrikt i Pennsylvania ("The Pitt Mother and Child Project"). Undersökningen startade 1991–1992 då pojkarna var i spädbarnsåren. En stor del kom från familjer med svaga ekonomiska	USA	Familjens inkomst då pojkarna var 11 och 12 år.	Självrapporterat antisocialt beteende respektive registrerad brottslighet.	Korrelationen med antisocialt beteende var $r=-0,06$ och med registrerad brottslighet $r=-0,29$. (Motsvarande korrelationer med ett mått på bostadsområdets	Studien undersökte utvecklingen av antisocialt beteende och effekter av egenskaper hos barnen, föräldraskap och områdesfaktorer. Resultaten visade att antisocialt beteende var kopplat till mått på prosocialitet, våghalsighet och negativ emotionalitet i barndomen.

	resurser. Analysen gäller då deltagarna var 15 år.				socioekonomiska utsatthet var $r=0,10$ respektive $r=0,21$.)	
Vugt, E., Loeber, R., & Pardini, D. (2016). Why is young maternal age at first childbirth a risk factor for persistent delinquency in their male offspring? Examining the role of family and parenting factors.	Studien baseras på den yngsta kohorten i "the Pittsburgh Youth Study". Analysen gäller 462 pojkar som bodde med sina biologiska mödrar vid undersökningens start. Åldern på deltagarna vid sista uppföljningen var 19 år.	USA	Ett kombinerat mått på vårdnadshavarnas utbildningsnivå och yrkesposition (enligt "the Hollingshead Index of Socioeconomic Status").	Kombinerat mått på ihållande brottslighet från självrapportuppgifter, föräldrauppgifter och registrerad brottslighet. Antal år med indikation på delaktighet i brott (möjligt maxvärde 13).	Korrelationen med persistent brottslighet vid 19 års ålder var $r=-0,25$, och med brott vid första mätningen $r=-0,13$.	Högre nivåer av föräldrastress, sämre kommunikation mellan föräldrar och barn och vård av ett större antal barn förmedlade alla förhållandet mellan moderns ungdom och ihållande brottslighet hos deras pojkar, men förklarade bara cirka 20 procent av det. (Effekten av SES var inte signifikant i den multivariata modellen.)
Walters, G. D. (2018a). Getting Specific About Psychological Inertia: Mediating the Past Crime–Future Crime Relationship With Self-Efficacy for a Conventional Lifestyle.	1 354 deltagare (1 170 pojkar och 184 flickor) från en longitudinell undersökning ("the Pathways to Desistance study") som startade 2000–2003 då deltagarna var 14–18 år (medelålder 16 år). Måtten på brott gäller då undersökningen startade respektive vid en uppföljning ett år senare. Deltagarna hade tidigare registrerats för antisocialt beteende ("delinquency") eller brott.	USA	SES mättes genom ett index över föräldrarnas sociala position.	Självrapporterad.	Korrelationen med självrapporterad brottslighet vid undersökningens start var $r=0,02$ och vid uppföljningen $r=0,02$.	Studien undersökte om ett mått gällande i vilken grad deltagarna trodde de hade goda chanser att leva ett konventionellt liv i framtiden ("self-efficacy") respektive ett mått på övertygelse om man kunde undvika "trubbel med lagen" påverkade sambandet mellan tidigare och senare brottslighet. Resultaten visade att vid kontroll för en rad faktorer medierade "self-efficacy" en del av sambandet. Hög "self-efficacy" kan vara en skyddsfaktor mot senare brottslighet.
Walters, G. D. (2018b). Sibling Delinquency as a Risk Factor for Future Offending.	Analysen baseras på 215 pojkar i årskurs 4–10 som ingick i en longitudinell studie i Oregon av pojkar med risk för framtida kriminalitet. Den första mätningen gjordes 1980 då pojkarna var 9–17 år (medelvärde 12 år) och en uppföljning gjordes 1985.	USA	Familjens SES mättes på en femgradig skala som gick från "unskilled laborer" till "professional education and employment".	Självrapporterad.	Korrelationen var $r=-0,06$ vid första datainsamlingen och $r=-0,04$ vid uppföljningen.	Regressionsanalyser visade att brottslighet hos syskon predicerade deltagarnas brottslighet fem år senare hos de äldre ungdomarna i studien, vid kontroll för ett antal andra faktorer. Syskons brottslighet kan fungera som en riskfaktor för framtida brott och som ett mål för åtgärder vid behandling av brottslighet, enligt författaren.
Wikström, P.-O. H., & Treiber, K. (2016). Social Disadvantage and Crime: A Criminological Puzzle.	En longitudinell undersökning i staden Peterborough. I studien ingick 657 individer som deltog i fem datainsamlingar när deltagarna var 13–17 år.	Storbritannien	Skalor över familjens respektive bostadsområdets socioekonomiska utsatthet slogs samman till ett kombinerat mått på socioekonomisk utsatthet.	Självrapporterad.	Korrelationen var $r=-0,20$	Analyserna visade att variabler gällande brottsbenägenhet och kriminogen exponering förmedlade effekterna av socioekonomisk utsatthet på brottsbelastning. Unga med hög

						socioekonomisk utsatthet tenderade att ha högre brottsbenägenhet och högre exponering för kriminogena miljöer än unga från mer välbärgade förhållanden.
--	--	--	--	--	--	---

Bilaga 2 Kort om olika typer av forskningsöversikter

I rapporten redovisas bland annat resultat från tidigare forskningsöversikter. Det finns olika typer av forskningsöversikter (Jesson m.fl. 2011, Folkhälsomyndigheten 2017). Här följer en kort beskrivning av vanligt förekommande sådana. Med en beskrivande eller narrativ litteraturöversikt menas en översikt av beskrivande karaktär, som sammanfattar och beskriver resultat från litteratur som författaren bedömt som intressant och relevant att ta upp i sammanhanget. Kraven för en så kallad systematisk litteraturöversikt är mer omfattande. En sådan innefattar att metoden för litteratursökningen beskrivs, såsom vilka litteraturlatabaser som användes, vilka sökord författaren använde vid sökningen och under vilken tidsperiod denna skedde. Villkor för att ta med eller utesluta litteratur ska redovisas, samt hur många artiklar eller studier som hittades vid sökningen och hur många som slutligen togs med i översikten. Bedömningen av vilka studier som var relevanta att ta med bör helst göras av minst två personer. Därefter beskrivs resultaten från de inkluderade studierna.

För metaanalyser är kraven om att redovisa hur sökningen efter relevanta studier gick till och vilka grunder som gällde för att ta med eller utesluta studier liknande de krav som gäller för systematiska översikter. Men i metaanalyser sammanförs kvantitativa resultat från studierna. Om exempelvis tre studier redovisat korrelationer mellan variabler som gäller samma sak, så genomförs en ny beräkning av den genomsnittliga korrelationen mellan variablerna, med hänsyn tagen till antalet deltagare som resultaten baserades på i respektive studie.

Vilken roll spelar bakgrundsfaktorer som föräldrars utbildningsnivå och inkomst för risken att personer begår brottsliga handlingar? Hur starka är sambanden? Rapporten är en kunskapssammanställning av forskning om betydelsen av socioekonomisk bakgrund för skillnader i brottslighet mellan individer. Den riktar sig till regeringen och andra aktörer som kan ha intresse av en sammanställning om forskning kring socioekonomisk bakgrund och brott.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnérgatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, info@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1100